

УДК 342.9.07, 342.9.07, 34.07
УКПП
№ державної реєстрації 0122U000779
Інв. №

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет (СумДУ)
40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2
тел. (0542) 334108, факс (0542) 334049

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з наукової роботи
д-р фіз.-мат. наук, професор
_____ А.М. Черноус

ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
Концептуальні засади реформування системи правоохоронних органів в сучасних умовах трансформації нагляду і контролю щодо забезпечення економічної безпеки України

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ МОДЕРНІЗАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ
ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРАВОРОЗУМІННЯ
(проміжний)

Керівник НДР
д-р юрид. наук, професор,
заслужений юрист України

А. М. Куліш

2022

Рукопис закінчено __ «грудня» 2022 р.

Результати роботи розглянуті науковою радою СумДУ протокол від __ грудня 2022 № __

СПИСОК АВТОРІВ

Керівник НДР –

д-р. юрид. наук, професор, директор
ННІ права

_____ А.М. Куліш
___.12.2022 (вступ; розділ 2)

Відповідальний виконавець –

к-т юрид. наук, старший викладач
кафедри АГПФЕБ ННІ права

_____ В.В. Миргород-Карпова
___.12.2022 (розділ 1)

д-р. юрид. наук, проф.

завідувач кафедри
АГПФЕБ ННІ права

_____ В.В. Пахомов
___.12.2022 (розділ 4)

д-р. юрид. наук, доцент

доцент кафедри АГПФЕБ

_____ Ю.В. Гаруст
___.12.2022 (розділ 1)

аспірант кафедри АГПФЕБ

ННІ права

_____ Ю.М. Кіяшко
___.12.2022 (розділ 3)

Студент ННІ права,

Лаборант кафедри АГПФЕБ

_____ К.Р. Корощенко
___.12.2022 (розділ 1)

Студент ННІ права

_____ Д.В. Мурач
___.12.2022 (розділ 3)

Студент ННІ права

_____ Д.С. Шеїн
___.12.2022 (розділ 2)

РЕФЕРАТ

Звіт про НДР: 79 с., 80 джерел.

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ МОДЕРНІЗАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРАВОРОЗУМІННЯ

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають під час діяльності правоохоронних органів в сучасних умовах трансформації праворозуміння щодо забезпечення економічної безпеки України.

Мета дослідження полягає в аналізі системи правоохоронних органів України з подальшим визначенням перспектив їх модернізації в сучасних умовах трансформації праворозуміння. Реалізація даної мети передбачає проведення комплексних фундаментальних досліджень з питань діяльності системи правоохоронних органів України шляхом наукового обґрунтування понятійно-теоретичного апарату базових категорій дослідження, встановлення суб'єктів сучасної системи правоохоронних органів, що забезпечують реалізацію національних інтересів України, вивчення правового статусу суб'єктів системи правоохоронних органів з наступним визначенням ролі та місця кожного з них у цій системі, а також аналізу повноважень цих органів в контексті дублювання їх повноважень та встановлених завдань.

Предметом дослідження є система правоохоронних органів України та перспективи їх модернізації в сучасних умовах трансформації праворозуміння у контексті забезпечення економічної безпеки держави.

Для аналізу системи правоохоронних органів України в умовах трансформації праворозуміння застосовуються наступні *методи*:

- метод прозорості та відкритості перед суспільством, тобто постійне висвітлення в засобах масової інформації результатів діяльності правоохоронних органів;

- метод професіоналізму – встановлення підвищених вимог до професійних знань працівників органів забезпечення економічної безпеки держави;

- метод матеріального стимулювання – задля уникнення та подолання корупційних проявів та схем, включаючи свавільні дії правоохоронців;

- метод обміну передовим досвідом, що виявляється у вивченні практики функціонування правоохоронних органів, що забезпечують економічну безпеку держави.

Практичне значення полягає у тому, що результати НДР впровадженні (всі напрямки підтверджені відповідними актами/довідками про впровадження результатів):

1) у освітній процес з дисциплін «Адміністративне право», «Службове право», «Органи публічної влади та інституту громадянської суспільства», «Національна безпека» кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки;

2) в наукову діяльність в рамках виконання НДР Навчально-наукового інституту права «Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної, судової та фінансової системи України» 0118U001317;

3) в практичну діяльність Громадської організації «Сумська обласна організація Громадської організації «Союз юристів України» в процесі задоволення і захисті професійних і соціальних інтересів юристів та розвитку громадської активності в межах співпраці з правоохоронними органами;

4) в практичну діяльність Сумської адвокатської компанії «Лекс» під час підготовки звернень громадян та юридичних осіб до відповідних правоохоронних органів, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій всіх форм власності; взаємодії і співпраці з відповідними органами виконавчої влади та їх територіальних управлінь в рамках тематики науково-дослідної роботи; підготовки до судових проваджень в межах тематики науково-дослідної роботи та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних

осіб; складанні заяв, скарг, клопотань, інших процесуальних документів; збиранні відомостей про факти, можуть бути використані як докази в судових провадженнях.

За результатами першого етапу НДР опубліковано 2 статті, що індексуються БД Scopus та/або Web of Science, 10 статей у фахових виданнях України, розділи у 2 колективних монографіях у закордонному виданні офіційними мовами ЄС, розділи у 2 колективних монографіях у вітчизняних виданнях, отримано 3 свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір, захищено 1 здобувача на добуття наукового ступеня доктора філософії, залучено до реалізації НДР 3 студенти, 1 аспірант, 1 молодого вченого (докторанта), результати НР апробовано на 8 конференціях.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
1. ПОНЯТІЙНО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АПАРАТ БАЗОВИХ КАТЕГОРІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	10
2. СУБ'ЄКТИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ РЕАЛІЗАЦІЮ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ.....	31
3. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ СИСТЕМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ, ЇХ МІСЦЕ І РОЛЬ. ПРАВОВИЙ СТАТУС БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ІННОВАЦІЙНОГО ОРГАНУ В ДЕРЖАВІ.....	44
4. ПОВНОВАЖЕННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В КОНТЕКСТІ ДУБЛЮВАННЯ ЇХ ПОВНОВАЖЕНЬ І ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАВДАНЬ, ЗВАЖАЮЧИ НА НЕОБХІДНІСТЬ І ДОЦІЛЬНІСТЬ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЗАГАЛОМ.....	56
ВИСНОВКИ.....	69
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	71

ВСТУП

Останні події, які відбуваються на території України впевнено доводять факт того, що будь-яка держава, яка намагається розвиватись та відстоювати власні інтереси має прикладати всі свої зусилля для забезпечення своєї безпеки та територіальної цілісності. В цьому аспекті, особливої важливості набуває діяльність держави направлена на підтримку економічної безпеки та незалежності. Саме від її ефективності залежить повноцінне забезпечення матеріальними та фінансовими ресурсами збройних сил, які боронять кордони та територію держави від загарбника.

Діяльність держави у сфері економічної безпеки об'єктивується через функціонування системи державних органів, в компетенцію яких входять повноваження на здійснення діяльності направленої на забезпечення економічної безпеки. Зокрема, мова йде про правоохоронні органи, що обумовлено їх повноваженнями та компетенцією. Разом з цим, дослідження цієї системи відірвано від загальної мети функціонування держави, що втілюється в її економічному суверенітеті, є недоречним, оскільки дослідження саме економічного суверенітету, як головної мети діяльності держави в економічній сфері та забезпечення економічної безпеки як результату функціонування економічного суверенітету, дає можливість зрозуміти не лише сутність та структуру державних органів у цій сфері, а й виявити особливості їх діяльності.

Водночас існуюче нормативно-правове, організаційне, кадрове та матеріально-технічне забезпечення не дає змогу в повній мірі ефективно забезпечити економічну безпеку України, що має наслідком втрату довіри до правоохоронних органів громадськості зокрема та міжнародної спільноти загалом. Неефективний механізм забезпечення економічної безпеки держави породжує низку проблемних питань для фахівців і науковців у частині пошуку оптимальних шляхів вдосконалення діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення економічної безпеки.

Під час виконання проекту були проведені міждисциплінарні дослідження, які дали змогу відкрити нові закономірності сталого розвитку держави та забезпечення її економічної безпеки. Основною проблемою, на вирішення якої були спрямовані такі дослідження, є неефективний адміністративно-правовий механізм діяльності правоохоронних органів, що забезпечують економічну безпеку України.

Метою дослідження є проведення теоретико-правового дослідження, спрямованого на аналіз системи правоохоронних органів України, а також перспектив їх модернізації, зважаючи на сучасні умови трансформації праворозуміння.

На виконання зазначеної мети спрямовано виконання наступних завдань: наукове обґрунтування понятійно-категоріального апарату базових категорій дослідження; встановлення переліку суб'єктів, що входять до сучасної системи правоохоронних органів, що забезпечують реалізацію національних інтересів України; дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів системи правоохоронних органів, визначення їх ролі та місця у цій системі; аналіз повноважень органів в контексті дублювання їх повноважень та встановлених завдань, зважаючи на необхідність і доцільність реструктуризації системи загалом.

Об'єктом дослідження суспільні відносини, які виникають під час діяльності правоохоронних органів в сучасних умовах трансформації праворозуміння щодо забезпечення економічної безпеки України.

Предметом дослідження є система правоохоронних органів України та перспективи їх модернізації в сучасних умовах трансформації праворозуміння у контексті забезпечення економічної безпеки держави.

Емпіричну базу дослідження становлять різноманітні джерела: наукові публікації (монографії, підручники); дисертації, автореферати дисертацій; статистичні дані щодо діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення економічної безпеки України.

Науково-теоретичним підґрунтям є наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних учених-правників й економістів, присвячені як загальним проблемам адміністративного та кримінального права, так і безпосередньо досліджуваній проблематиці.

Положення та висновки роботи ґрунтуються на нормах Конституції України, законах України, серед яких основне місце займає Закон України «Про національну безпеку України», а також профільні закони, що стосуються діяльності того чи іншого правоохоронного органу як суб'єкта забезпечення економічної безпеки держави, підзаконних нормативно-правових актах Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, відомчих документах, що стосуються діяльності антикорупційних, судових і правоохоронних органів які так чи інакше є суб'єктами забезпечення економічної безпеки України.

Інформаційну базу дослідження становлять також політична, правова публіцистика, довідкові видання і статистичні матеріали, спеціальна література, матеріали засобів масової інформації та мережі Інтернет, в яких розглядаються питання, пов'язані із функціонуванням та забезпеченням економічної безпеки держави, її вдосконаленням та механізмом захисту останньої.

1 ПОНЯТІЙНО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АПАРАТ БАЗОВИХ КАТЕГОРІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність питання функціонування системи правоохоронних органів України в сучасних умовах трансформації праворозуміння сьогодні не потребує доведення, що обумовлено потребою у забезпеченні економічної безпеки держави. Разом з цим, характеристика концептуальних засад реформування системи правоохоронних органів в сучасних умовах трансформації нагляду і контролю щодо забезпечення економічної безпеки України неможлива без розуміння базових категорій дослідження, зокрема «правоохоронна діяльність», «правоохоронний орган».

На сьогодні, етимологічний базис легальної категорії правоохоронної діяльності не має свого раціонального консенсуального визначення. Низка дослідників згадували у своїх працях питання правової невизначеності категорії правоохоронної діяльності як предмета дослідження юридичної науки, що вказує на сталу актуальність цього питання. Більше того, С. Балбатаєв акцентує увагу на тому, що, навіть, саме поняття «правоохоронна діяльність» було та залишається предметом для теоретико-правових досліджень, адже єдиного однозначного та аутентичного судження про зміст цього поняття немає ні в академічному, ні в легальному просторі [1, с. 129]. Дослідження ж сутності правоохоронної діяльності передбачає перш за все пошук та подальше визначення її специфічних ознак, характеристик (цілі, задачі, функції, предмет, об'єкт, методи і форми діяльності тощо), а також аналіз її формальної юридичної природи. Остання, завдяки своїй динаміці до оновленню, обумовлює наявність та специфіку різних підходів до визначення сутності правоохоронної діяльності як окремого механізму впливу держави на суспільство. Однак, на погляд Ю. Степаненка, більшість учених-юристів все ж таки орієнтуються у своїх дослідженнях саме на ключовому завданні правоохоронної діяльності – захисту прав та забезпечення безпеки суспільства [2]. Це положення є фундаментально незмінним в усіх

формальних джерелах, що визначають основи правоохоронної діяльності. Сама юридична база, що закладає фундаментальні правові основи правоохоронної діяльності в Україні в першу чергу представлена Конституцією України як найвищим опорним нормативним документом нашої країни, а також актів національного законодавства, рішень національних (Верховний суд) та міжнародних (Європейський суд з прав людини) судових інстанцій, інтернаціональних нормативно-правових документів, ратифікованих Верховною Радою України. Провідне місце в цій ієрархії, як зазначалося раніше, займає саме Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. Основний Закон визначає фундаментальне завдання правоохоронної діяльності, та являється ключовим нормативним документом, на якого опираються всі інші, другорядні нормативно-правові акти національного законодавства.

Таким чином, більш детально теоретико-прикладні аспекти правоохоронної діяльності визначено в Законах України, указах і розпорядженнях Президента України, постановах і розпорядженнях Кабінету Міністрів України, відомчих актах тощо. Розділяємо думку С. Ківалова та інших [3], і, з конкретними доповненнями, пропонуємо класифікувати другорядні нормативно-правові акти за критерієм їх юридичної ролі наступним чином:

1. Акти про статус окремих правоохоронних органів, до яких відносяться Закони України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 року № 1697-VII, «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 року № 580-VIII, «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 року № 2229-XII, а також укази Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, відомчі акти тощо.

2. Спеціальні акти, присвячені виключно питанням про соціальний і правовий захист працівників правоохоронних органів, а саме: Закони України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 року № 3781-XII, «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей» від 20.12.1991 року № 2011-XII, а також

укази і розпорядження Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, відомчі акти тощо.

3. Акти про окремі напрями правоохоронної діяльності: Закони України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 року № 2469-VIII, «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 року № 2135-XII, «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними» від 15.02.1995 року № 62/95-ВР тощо. Окрім того, конкретні правові аспекти, що стосуються правоохоронної діяльності висвітлені в положеннях кодифікованих актів, таких як: Кримінально-процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI, Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 року № 1129-IV, Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року № 8073-X. Важливими є нормативні документи, котрі регулюють правоохоронну діяльність органів під час введення спеціальних режимів в країні, що представлені Законами України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000 року № 1550-III, «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 року № 389-VIII, «Про державну таємницю» від 21.01.1994 року № 3855-XII; підзаконні акти: указ Президента України, постанови Кабінету Міністрів України тощо.

4. Акти про органи і установи, діяльність яких безпосередньо пов'язана з діяльністю правоохоронних органів: Закони України «Про Вищу раду правосуддя» від 21.12.2016 року № 1798-VIII, «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 року № 5076-VI, «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 року № 3460-VI, Робоча домовленість між Міністерством внутрішніх справ України та Агентством Європейського Союзу з підготовки співробітників правоохоронних органів (CEPOL) від 05.02.2020 року, Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво від 12.07.2017 року тощо [3, с. 16-17].

У сукупності, перелічені нормативні документи складають юридичний базис правоохоронної діяльності в Україні та визначають її правову природу. Відповідно, під юридичним базисом правоохоронної діяльності пропонуємо розуміти ієрархічно скомпоновану сукупність нормативно-правових актів, положення яких висвітлюють конкретні теоретико-правові та практичні аспекти правоохоронної діяльності на території визначеної держави. За допомогою аналізу положень вище перелічених нормативно-правових актів ми можемо редукувати сам зміст правоохоронної діяльності. Так, зі змісту положення статті 17 Конституції України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР, ми, використовуючи метод логічної індукції, можемо визначити, що ключовим завданням правоохоронних органів, а отже і в цілому правоохоронної діяльності, є забезпечення державної безпеки та в певній мірі захист державного кордону України [4]. Адже, враховуючи, що поняття суб'єкт більшою мірою визначає діючу особу, практиці якої притаманні специфічні професійні особливості [5; 6], а діяльність, в свою чергу, визначається як праця у конкретній галузі [7], то, відповідно, мета суб'єкта діяльності ототожнюється з метою самої діяльності. Тобто, певні характеристики суб'єкта діяльності гіпотетично можна ототожнити з відповідними характеристиками самої діяльності. Вдало з цього приводу висловлюється К. Мельник, зазначаючи, що поняття «правоохоронні органи» у юридичній літературі, як правило, визначається через категорії «правоохоронні функції» або «правоохоронна діяльність» [8, с. 155]. Відповідно, враховуючи наведену вище аргументацію, не погоджуємося з позицією О. Тюріною, яка розглядає власне правоохоронну діяльність як певний різновид правозастосовної діяльності, що є однією із специфічних форм реалізації права та полягає в тому, що це одна із форм активної організаційно-владної діяльності компетентних органів, які діють від імені держави за її повноваженнями [9, с. 7-11]. Відповідним чином, частина 1 статті 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 року № 3781-ХІІ, називає 2 функції правоохоронних

органів: правозастосовну та правоохоронну [10]. Таким чином, ми можемо припустити, що функціонал правоохоронної діяльності не обмежується специфікою виключно правоохоронної сфери. Хоча, В. Гірич, вказує на те, що правозастосовна діяльність у цьому разі протиставляється правоохоронній, адже сам перелік правоохоронних органів залишився відкритим («інші органи»), а критерії віднесення цих органів до цієї категорії – не визначеними [11]. Попри це, варто зауважити, що у статті 3 Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2006 року N 550, законодавець визначає серед покладених на правоохоронні органи та установи законодавством України функції, лише правоохоронну [12].

Наразі ми можемо спостерігати певний категоріальний дисонанс серед положень нормативних документів. Однак, як слушно зауважує С. Барандич, правозастосувачем може бути лише суб'єкт, повноваження та діяльність якого регламентовані законом [13, с. 4], і тому правозастосовчу функцію виконують усі суб'єкти права, що визначає цю ознаку як таку, що має загальне значення і притаманне усім видам діяльності у сфері юриспруденції, із чого можна дійти висновку, що вона не може виділятися як специфічна ознака, що, в свою чергу, спростовує наше припущення. Таким чином, більш раціональним з точки зору права буде твердження, що правоохоронною є конкретні види діяльності, визначені в повноваженнях правоохоронних органів держави, а не навпаки. Отже, можемо логічно виділити теоретичні 2 етапи визначення сутнісних характеристик правоохоронної діяльності:

1. Визначити сутнісні ознаки виходячи з результатів лінгвістичного аналізу поняття «правоохоронна діяльність», однак цей етап не дає змоги виділити суто юридичні особливості правоохоронної діяльності, адже юридична природа явища правоохоронної діяльності необов'язково буде достеменно схожою до лінгвістичної і навпаки.

2. Екстраполювати формально визначені конкретні характеристики правового статусу правоохоронних органів у категорію правоохоронної діяльності. При цьому, аналіз доктринальних спеціалізованих академічних джерел є перехідним етапом, адже, по суті, не є «офіційною інстанцією», але може визнаватися як певний опорний ідеал (фундамент), з якого і виходять легальні дефініції.

На особливу увагу заслуговує факт того, що в сучасній науковій думці, розрізняють, на перший погляд, синонімічні поняття «правоохоронна» та «правозахисна» діяльність. Стосовно цього цілком розділяємо думку А. Кучука, який у своїй праці чітко розрізняє поняття «правоохоронна діяльність» і «правозахисна діяльність» та вказує, що охорона в першу чергу пов'язана з превенцією, недопущенням протиправних дій, а необхідність захисту виникає тоді, коли є перешкоди у здійсненні прав і свобод, або виникає загроза їх порушення [14, с. 16]. Відповідно, для нашого дослідження важливим є цілковита демаркація цих дефініцій та явищ взагалі. Таким чином, поняття «діяльність», згідно Філософського енциклопедичного словника, являє собою форму активності, що характеризує здатність людини чи пов'язаних з нею систем бути причиною змін у бутті [15, с. 163]. Великий тлумачний словник сучасної української мови за редакцією Т. Бусела, містить таке лексичне значення слова «правоохоронний» – «той, що стосується до правоохорони законності, пов'язаний з нею», а поняття «діяльність» – «робота, функціонування якоїсь організації, установи, машини і таке інше» [16, с. 1101, 306]. Академічний словник української мови (1970 – 1980) містить наступне визначення діяльності: «Праця, дії людей у якій-небудь галузі» [17]. Фактично, в академічних словниках української мови найчастіше фігурує саме визначення діяльності як виду активності людей, а, інтерпретуючи його до виміру юриспруденції, ми можемо отримати визначення, що міститься у Великому тлумачному словнику сучасної української мови за редакцією Т. Бусела. І хоча останній містить визначення поняття «правоохоронна діяльність (попри те, що містить визначення

«правоохоронні органи»), ми, використавши метод лінгвістичного моделювання, можемо згенерувати мовну конструкцію «правоохоронна діяльність» із наданих дефініцій наступним чином: правоохоронна діяльність – це вид діяльності органів державної влади у сфері правової охорони законності. При цьому, наведене визначення не дає нам змоги культивувати конкретні сутнісні ознаки правоохоронної діяльності в юридичному вимірі, а тому має сенс дослідження більш вузького базису академічних досліджень.

Так, Кембриджський словник надає наступне визначення дефініції «правоохоронна діяльність» або «law enforcement»: діяльність по забезпеченню дотримання законів місцевості [18]. Це визначення є дещо віддаленим від юридичного виміру, та попри це, виходячи з його змісту, метою правоохоронної діяльності можна назвати забезпечення дотримання норм чинного законодавства конкретного регіону чи країни. Стосовно суб'єктів, методів, форм чи інших характеристик правоохоронної діяльності інформації немає. В етимологічному розумінні – це робота, функціонування установи, організації, особи з охорони прав. Тобто, гарантування, забезпечення їх недоторканності чи поновлення порушених прав. Причому, така діяльність відбувається у межах реалізації правоохоронної та/або правозастосовної функцій [19, с. 826].

Більш розширене визначення міститься в Юридичній енциклопедії за редакцією Ю. Шемшученка: «Правоохоронна діяльність – це система заходів, спрямованих на забезпечення виконання Конституції, законів та інших нормативно-правових актів держави. Є засобом зміцнення законності й правопорядку, забезпечення конституційних прав громадян. Здійснюється правоохоронними та іншими державними органами, а також громадськими організаціями. До форм правоохоронної діяльності належить також скасування незаконних нормативно-правових актів, визнання законів та підзаконних актів Конституційним судом неконституційними тощо. В Україні правовою основою для правоохоронної діяльності є Конституція та інші закони держави. Відповідні державні органи зобов'язані здійснювати цю

діяльність у межах наданої їм компетенції» [20]. З наданого визначення ми можемо виділити, що завдання правоохоронної діяльності полягає у забезпеченні виконання нормативно-правових актів держави та зміцнення законності й правопорядку, забезпечення конституційних прав громадян. Суб'єктами ж здійснення правоохоронної діяльності є уповноважені державні органи та громадські організації. При цьому, доволі цікавим є той факт, що вчені визначили суб'єктом правоохоронної діяльності Конституційний суд України та інші органи державної влади (невичерпний перелік), хоча згідно положень статті 1 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 року № 2136-VIII, він є органом конституційної юрисдикції [21]. Але, наголошуємо, що, так як завдання правоохоронної діяльності є захист прав громадян держави різними формами та методами, що не суперечать закону, то визнаючи неконституційним конкретний нормативно-правовий акт чи окреме його положення (у разі дійсної неконституційності він априорі порушує права громадян) – Конституційний суд України уніфікує можливість практичного втілення положень цього акту, а отже реалізує завдання правоохоронної діяльності. Аналогічно з громадськими організаціями, котрі таким чином втілюють на практиці ключові завдання правоохоронної діяльності. Попри це, державні органи та громадські організації є цілком різними категоріями. З цього приводу, повністю погоджуємося з думкою А. Куліша, який вказує, що державні органи і недержавні (громадські) структури, які об'єднані у деяких джерелах одним поняттям «правоохоронні органи» мають цілком різну юридичну природу. Відповідно до цього, в академічній літературі слушно пропонується називати їх по-різному: правоохоронні органи – для державних органів і правоохоронні організації – для недержавних структур [22, с. 92]. Зауважимо, що науковцями також виділяється окремо держава як суб'єкт правоохоронної діяльності. Звідси, правоохоронна діяльність держави полягає в тому, що держава створює для цієї мети спеціальні правоохоронні органи, покладає на них завдання у сфері контролю

за дотриманням правових норм та наділяє їх відповідними повноваженнями для виконання покладених завдань [23, с. 8].

Також, доволі цікавим є визначення, в якому під правоохоронною діяльністю розуміється діяльність, послуги, поради чи інструкції, що входять до компетенції правоохоронних органів або працівників охорони «освітніх закладів» [18]. Тут автори навмисно виділили працівників охорони освітніх закладів, адже, наприклад, в країнах Західної Європи, де діє організація GardaWorld (GWFS), котра має у своїй структурі Службу безпеки в секторі освіти (Education Sector Security Services), що займається правоохоронною діяльністю безпосередньо в закладах освіти [24]. Таким чином, що суб'єкт правоохоронної діяльності, з цієї точки зору, є безпосередній її виконавець, тобто, маркер приналежності до державних інституцій у цьому разі не є обов'язковим. І тут ми можемо спостерігати дихотомію між доктринальними дефініціями різних наукових дисциплін: лінгвістичне бачення правоохоронної діяльності не виділяє визначене коло суб'єктів правоохоронної діяльності, тоді як спеціалізовані академічні юридичні джерела визначають сталі позиції щодо кореляції належності суб'єкта до органів державної влади та визнанням за ним статусу суб'єкта правоохоронної діяльності (аналогія з правоохоронним органом). Доктринальні джерела також містять більш розширену інформацію щодо визначення сутнісних ознак правоохоронної діяльності. Так, на думку В. Ковальського, В. Маляренка та інших, правоохоронна діяльність – це державна правомірна діяльність, що полягає у впливі на поведінку людини або групи людей з боку уповноваженої державою посадової особи шляхом охорони права, відновлення припинення або розгляду порушення права, його виявлення або розслідування з обов'язковим додержанням установлених у законі процедур для цієї діяльності [25, с. 22].

Натомість Р. Шай у своєму визначенні більш актуалізує питання приналежності суб'єкта правоохоронної діяльності до державного сегменту та пропонує під правоохоронною діяльністю розуміти правозастосовчу діяльність з охорони права спеціально уповноважених на те органів за

встановленою в законі процедурою, що полягає в розгляді юридично значущих справ, виявленні правопорушень та обвинуваченні осіб, винних у їх вчиненні, у застосуванні до правопорушників примусових заходів, регламентованих законом, а також у представництві й захисті прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб [26, с. 15]. Аналогічну позицію висвітлює у своїй праці О. Скакун, визначаючи правоохоронну діяльність як правову форму діяльності держави, спрямовану на охорону суспільних відносин, урегульованих правом, захист індивіда від правопорушень і притягнення винних до відповідальності [27], тим самим автор наголошує, що правоохоронна діяльність є нічим іншим як окремим видом діяльності держави у представництві її органів. Аналогічне твердження містить наука права В. Дубінчака: «правоохоронна діяльність є активною формою поведінки уповноважених суб'єктів з можливістю застосування встановлених законом примусових засобів, що націлена на охорону та захист (відновлення, профілактику порушень) прав, свобод і законних інтересів осіб, та реалізує правоохоронну функцію держави» [28, с. 22]. Акцентуємо увагу на тому, що автор розкриває сутність даної категорії через єдину систему її сутнісних характеристик:

1) гносеологічну сутність, тобто це систематична робота з охорони правопорядку, здійснювана у певних формах і видах, нормативно визначеними та регламентованими;

2) класову сутність – охорона інтересів певної частини суспільства (соціального класу) за допомогою різноманітних, у т. ч. силових засобів;

3) релігійну сутність – засіб забезпечення правового панування ідей єдиної правлячої релігії, поєднання релігійних постулатів і політичних положень;

4) національну сутність – спосіб забезпечення національного розвитку, національної єдності та охорони національних інтересів, самобутності пануючого національного соціуму;

5) загальносоціальну сутність – засіб гарантування рівних можливостей суб'єктів права та охорони загальнолюдських цінностей [28, с. 22]. У цьому контексті, заслуговує на увагу позиція В.Г. Фатхутдінова щодо трактування правоохоронної діяльності крізь призму її соціальної природи, з одного боку, в якості особливого різновиду соціальної діяльності, а з іншого – особливого державно-правового виду соціального управління. Згідно цього твердження, природа правоохоронної діяльності зумовлена саме причинами соціалізації людини та її індивідуалізації, способом спільної життєдіяльності, тому напряду залежить від рівня розвитку суспільства, рівня свідомості і правосвідомості людини та характеру її правових переконань [29, с. 13-14]. Саму ж систему правоохоронної діяльності, науковці трактують по різному. О. Захарова, В. Карабань та інші, структурно виділяють систему правоохоронної діяльності як сукупність таких видів діяльності:

- діяльність органів із забезпечення правосуддя [30, с. 19-23];
- діяльність органів прокуратури;
- діяльність з виявлення, запобігання та розслідування злочинів [30, с. 19-23];
- діяльність із захисту державної безпеки, державного кордону та охорони громадського порядку [30, с. 19-23].

О. Соколенко пропонує виокремлювати такі види правоохоронної діяльності, як: правосуддя (у т. ч. судовий контроль); викриття та розслідування злочинів; прокурорський нагляд, підтримання державного обвинувачення в суді, представництво інтересів громадянина або держави; надання юридичної допомоги. Відповідно, правоохоронна діяльність за суб'єктно-об'єктним критерієм складається з таких напрямів: попередження правопорушень; охорона громадського порядку, громадської безпеки і власності; оперативно-розшукова та розвідувальна діяльність, контрольна-наглядова діяльність; досудове розслідування в кримінальних справах та адміністративне провадження; правосуддя; виконання вироків, рішень, ухвал

і постанов судів; постанов органів розслідування і прокурорів; надання правової допомоги [31, с. 72].

У свою чергу, В. Дубінчак у своєму дисертаційному дослідженні пропонує класифікувати правоохоронну діяльність на різновиди за наступними критеріями:

– у залежності від суб'єктів правоохоронної діяльності на: діяльність, що здійснюється безпосередньо органами держави та посадовими особами; санкціонована діяльність, що потребує затвердження компетентними органами; делегована діяльність, що реалізується за попереднім уповноваженням владних структур; діяльність громадських утворень [32];

– у залежності від характеру дій суб'єктів правоохоронної діяльності на: діяльність безпосередніх суб'єктів юридичної діяльності, що реалізують надані їм державою повноваження в правовій сфері; діяльність учасників правової сфери, що реалізують суб'єктивні права та інтереси [32];

– залежно від впливу на суспільство на стабілізуючу та динамічну [32];

– у залежності від характеру юридичних фактів, що спричиняють правоохоронну діяльність на регулятивну та охоронну [32];

– у залежності від часу здійснення правоохоронної діяльності на поточну та надзвичайну [32];

– залежно від сфери поширення правоохоронної діяльності на загальну, відомчу та місцеву [32].

Стосовно завдань правоохоронної діяльності, то ми розділяємо думку О. Банудрки, який до основних завдань правоохоронних органів відносить забезпечення законності, боротьбу зі злочинністю та іншими правопорушеннями [33]. З даного приводу, більш повне визначення надає В. Тацій, який зазначає, що у результаті широкого тлумачення правоохоронної функції до правоохоронних органів включаються майже всі органи виконавчої влади, які в тій чи іншій мірі займаються виконанням правоохоронних функцій, тобто опосередковано й правоохоронною діяльністю. За таким критерієм в системі державного апарату виділяються близько 80 органів, які

прямо чи опосередковано здійснюють хоча б одну таку функцію. Разом з тим, за своєю правовою природою та поставленими перед ними завданнями до правоохоронних органів не мають жодного відношення [34, с. 234]. Відповідно до цього, В. Тацій наголошує: «унаслідок широкого тлумачення правоохоронної функції до правоохоронних органів включаються майже всі органи виконавчої влади, які тією чи іншою мірою займаються виконанням правоохоронних функцій, тобто так чи інакше правоохоронною діяльністю» [35, с. 4]. З цього питання, нам найбільш депонує твердження А. Кучука, що функції правоохоронної діяльності – це такі напрями її впливу на суспільні відносини, необхідність реалізації яких породжує й необхідність існування правоохоронної діяльності як певного явища правової дійсності [14]. З цього визначення ми можемо дійти висновку, що самі функції (і, відповідно, завдання) правоохоронної діяльності, можна визначити тільки з їх специфічних ознак.

Так, А. Білас у своєму дисертаційному дослідженні вказує, що основними питомими, характерними, відмінними від інших видів діяльності ознаками саме правоохоронної діяльності називають такі:

- в її основі – завдання з розгляду юридичної справи [36];
- здійснюється компетентними державними і недержавними суб'єктами, коло яких визначається чинними законодавчими актами [36];
- використовуються різні форми реалізації правових норм [36];
- приймаються відповідні процесуальні акти реалізації, що мають офіційний характер і передбачену законодавством форму [36];
- вона реалізується в чітко визначеній процесуальній формі та з використанням різноманітних юридичних методів [36]. Серед ознак правоохоронної діяльності в літературі також називають: публічність, професійність, процедурно-процесуальний характер, юрисдикційний характер, високу нормативність [37, с. 424-426].

Варто наголосити, що правоохоронну діяльність треба розглядати, насамперед, як постійну та ординарну діяльність держави, яка заснована на

суворому дотриманні прав і свобод людини та громадянина, а також інших державних та громадських суб'єктів, що наряду з вище переліченими ознаками також принципово відрізняє її від інших видів діяльності. Серед властивостей функцій правоохоронної діяльності А. Білас виділяє такі: вони є похідними від її сутності й визначаються призначенням цього виду діяльності в суспільстві; спрямовані на виконання завдань, що стоять перед правоохоронною на даному етапі розвитку; є напрямками її активного впливу, що упорядковують певний вид суспільних відносин, тому важливою ознакою є динамізм, дія функцій правоохоронної діяльності; безперервність, тривалість дії. Автор також зазначає, що загалом виділяють такі види функцій правоохоронної діяльності: охоронна; профілактична, наглядова (контрольна); регулятивна; каральна; виховна [36]. Звідси, пропонуємо визначати такі складові правоохоронної діяльності: охорона правопорядку, що існує у державі; захист правопорядку; попередження порушень правопорядку, що існує у державі. При цьому, наголошуємо, що правоохоронна діяльність як юридична діяльність повинна включати весь комплекс зазначених складових, тільки в такому разі орган, який її здійснює, може вважатися правоохоронним.

Водночас під завданнями правоохоронної діяльності пропонуємо розуміти визначений чинним законодавством виключний перелік завдань державних органів, що законодавчо визнані як правоохоронні. Виходячи з цього, сукупність визначених у Законах України та Положеннях конкретних завдань правоохоронних органів і будуть становити систему завдань правоохоронної діяльності. Відповідно, основною метою функціонування правоохоронних органів слід вважати забезпечення захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань.

Наступна категорія, яка потребує визначення її змісту, є «правоохоронний орган», адже побудова надійної і ефективної правоохоронної системи – одне з основних завдань кожної держави. Більше того, правоохоронна система України з кожною новою реформою віддаляється

від радянської моделі та наближується до європейської. Загроза національної безпеки, постійні непорозуміння цивільного населення та правоохоронних органів, недоліки функціонування категорії підбурюють науковців займатись дослідженням щодо реформування системи у сфері національного законодавства. Проте, починати реформування такої масштабної галузі необхідне з визначення означеної категорії.

Зауважимо, що опис визначення «правоохоронні органи» ставав предметом для дослідження багатьох вчених, у тому числі й зарубіжних. Свого часу, американським науковцем Дж. Холлом було зауважено, що функціонування правоохоронних органів поза чіткими стандартами, із наданням їм широкого розсуду, порушує основний компонент демократії – верховенство права. «Верховенство права – ключова концепція для демократії. Це частина того, що Д. Труман мав на увазі під «правилами гри»: система змагання між групами інтересів має сенс тільки за умови, що урядування представляє собою дещо більше, аніж посадовці, що діють на свій власний розсуд» [37]. Враховуючи це, правоохоронні органи вчинюють будь-яку діяльність згідно з принципом верховенства права.

Досліджуючи питання щодо правоохоронних органів зарубіжних країн, варто відзначити, що найчастіше ця ланка представлена, як «поліцейська держава». Щодо цього П. І. Хамула зауважує, що в американській конституційній системі «law enforcement» (правоохоронні органи) у широкому розумінні є завданням виконавчої гілки влади, у той час як законодавча влада займається створенням законів (law making), а судова – їх інтерпретацією (law interpretation). Таким чином, в проекції на вітчизняну юридичну термінологію «law enforcement» може означати не тільки правоохоронну діяльність, але й правозастосування і реалізацію права. Однак найбільш вживаним є вузьке визначення цього терміну для позначення одного з трьох елементів системи кримінальної юстиції США (інші два елементи – це суди і пенітенціарна система). У цьому сенсі термін «law enforcement» еквівалентний за змістом «поліцейській діяльності» в Західній Європі, а також

«правоохоронній діяльності» в Україні й інших країнах, що успадкували цей термін від СРСР [38].

У сучасній Україні перше законодавче згадування цього терміна пов'язане з ухваленням у 1996 р. Конституції України. До того часу такі органи називалися адміністративними, тому проблеми, пов'язані з діяльністю правоохоронних органів, регулювалися нормами адміністративного права. Після формування нового політичного суспільства до правоохоронних органів включили майже всі органи виконавчої влади. Варто наголосити, що на сьогоднішній день законодавчо вичерпний перелік правоохоронних органів не закріплений, оскільки різні законодавчі акти трактують поняття і перелік правоохоронних органів по-різному. Використання терміна «правоохоронні органи» можна знайти у Законах України [39].

Щодо доктринального визначення правоохоронних органів, то на наше переконання, при наданні визначення необхідно враховувати завдання правоохоронних органів, а також їх функції, про що у своїх працях зазначають окремі науковці, а саме виділяють правоохоронні органи виходячи з основних функцій правоохоронної діяльності, тобто для виконання функцій правоохоронної діяльності існують конкретні органи, які відповідно й називаються правоохоронними [40].

Також деякими вченими правоохоронні органи розглядаються у широкому та вузькому розумінні. Правоохоронні органи у вузькому розумінні визначаються як державні органи, які спеціально створені для боротьби зі злочинністю і яким з цією метою надані повноваження застосовувати передбачені законом заходи примусу і перевиховання щодо правопорушників. Систему їх становлять органи юстиції, суду, прокуратури, внутрішніх справ, безпеки. У широкому розумінні правоохоронні органи – це всі інші державні органи, які наділені певними повноваженнями в галузі контролю за додержанням законності і правопорядку. До них належать спеціальні державні інспекції, контролюючі органи тощо [40].

Окремої уваги заслуговує визначення, відповідно до якого правоохоронні органи – це система перш за все спеціалізованих організацій, що предметно здійснюють державне управління у сфері охорони публічного порядку та для яких виконання правоохоронної діяльності є основною функцією. Автор вирізняє дві групи таких органів: «силові» правоохоронні органи (Міністерства внутрішніх справ, Службу безпеки України, органи досудового розслідування), контрольнонаглядові правоохоронні органи, а також органи з правового забезпечення (уповноважений Верховної Ради України з прав людини, органи юстиції, про куратура) та інші контрольні органи, для яких правоохоронна функція не є основною (природоохоронні органи (серед яких лісова охорона, охорона рибних ресурсів і т. д.); органи охорони здоров'я населення (зокрема, органи санітарно-епідеміологічного нагляду); різні інспекції (торгові і т. д.), наглядові та контрольні органи окремих відомств) [41].

Аналізуючи думки науковців, приходимо до висновку, що для того, щоб визначити категорію «правоохоронні органи» необхідно керуватись певними ознаками, якими ці органи характеризуються. Вважаємо, що правоохоронні органи найповніше характеризують такі ознаки: а) діяльність зазначених органів має бути по суті правоохоронною та відповідати принципам охорони; б) ці органи мають здійснювати функції та виконувати завдання, покладені суспільством та державою на суб'єктів правоохоронної діяльності; в) питома вага правоохоронної діяльності у загальному обсязі діяльності таких органів має бути досить вагомою; г) зазначені органи мають бути наділені державно-владними повноваженнями та, відповідно, правом застосування державного примусу [39]. Окрім цього, ще однією ознакою може бути необхідність нести відповідальність за використання сили, як, наприклад у Франції.

Зважаючи на те, що правоохоронні органи є суб'єктами реалізації національних інтересів України, доцільно визначитися з поняттям «національна безпека». Так, дослідження феномену «національної безпеки», що виникло у вітчизняних суспільних науках одночасно зі здобуттям нашою

державою незалежності, значно актуалізувалися в період військових дій на території України. Українські законодавці досить швидко почали працювати з терміном «національна безпека», так як кожен розуміє важливість і вплив безпеки держави, особливо у законодавчому процесі. За період незалежності нашої держави ухвалено значний за обсягом масив актів законодавства у сфері національної безпеки і оборони, які регулюють правовідносини у цій сфері. Аналізуючи зазначений масив законодавчих актів та ґрунтуючись на комплексних напрацюваннях у сфері безпеки, В. Г. Пилипчук запропонував постановку питання про виокремлення галузі права – права національної безпеки, одночасно із визначенням конкретних напрямів досліджень у такій сфері [42, с. 32]. Насправді, питання виокремлення цієї галузі в окрему є досить логічним через особливу важливість в національному законодавстві. Проте, на сьогоднішній день національна безпека залишається частиною галузі безпеки нашої держави. У п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» надано визначення державної безпеки як захищеності «державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру» [43]. Вітчизняні науковці приділяють достатньо уваги саме законодавчим дефініціям, які надають тлумачення важливим, опорним стовпам держави. Підтвердженням такої думки є твердження І.М. Дороніна, що зазначена законодавча дефініція є не досить вдалою, враховуючи певну розмитість у використанні обороту «інших життєво важливих національних інтересів», оскільки законодавчий акт перелічує лише «фундаментальні національні інтереси України» (ч. 3 ст. 3), а роз'яснення терміну у п. 10 ч. 1 ст. 1 також є доволі нечітким, оскільки тлумачить найменування поняття «інтерес» через його зміст – теж «інтерес». Водночас законодавець зберіг загальне розуміння сутності державної безпеки у питанні його приналежності до держави та її складових [44, с. 72]. Ми погоджуємось з зауваженням вченого. Загалом, національна безпека передовсім залишається однією з

головних функцій держави, цей факт можна пояснити тим, що тільки у безпечних умовах особистість здатна повноцінно функціонувати.

Так як складовою національної безпеки є економічна безпека, варто зупинитися на визначенні останньої. Дослідження наукової літератури, що присвячена питанням економічної безпеки, дає можливість говорити про те, що сьогодні в змістовному сприйнятті цього явища є чотири основні точки зору. Відповідно до першої точки зору «економічна безпека» є певним станом економіки, здатним протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам. Як приклад можна навести думку Л.П. Гончаренко, відповідно до якої «економічна безпека – це стан економіки, який забезпечує достатній рівень соціального, політичного і оборонного існування й розвитку держави, невразливість і незалежність її економічних інтересів стосовно можливих зовнішніх і внутрішніх загроз і впливів [45]».

Представники другого підходу при визначенні досліджуваного явища роблять акцент на такому її ключовому аспекті як методи нейтралізації існуючих загроз. Вони вважають, що «економічна безпека – це стан економіки держави, для забезпечення якого створюються стійкі та науково обґрунтовані методи нейтралізації негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, з'являються необхідні умови для стабільного соціально-економічного розвитку держави, захист економічних інтересів та підвищення добробуту громадян [46, с. 40]». Третій підхід до визначення економічної безпеки конструюється шляхом зміщення акцентів на здатність економіки до поступального розвитку з метою сталого розвитку держави. В цьому аспекті економічна безпека сприймається як «стан забезпеченості необхідними ресурсами на рівні, який дозволяє гарантувати розвиток і зростання економіки та соціальної сфери при достатньому захисті економічних інтересів від системи загроз внутрішнього і зовнішнього походження [47, с. 5-6]». Четвертий напрямок сприйняття економічної безпеки також розглядається як стан економіки, але пов'язується з забезпеченням і гарантуванням захисту національних інтересів, що гармонізує із соціально направленим розвитком

держави в цілому, і є достатнім для функціонування економічного та оборонного потенціалу [48, с. 18].

Аналіз наведених підходів та позицій до сприйняття економічної безпеки держави дає можливість говорити про те, що всі дослідники сприймають економічну безпеку як стан економіки держави. При цьому не звичайний стан, а такий що дозволяє: а) забезпечити економічну стійкість держави; б) сприяє її розвитку; в) направлений на забезпечення захисту національних інтересів. Враховуючи вказані акценти, ми можемо обґрунтовано говорити про те, що економічна безпека це невід’ємна складова національної безпеки, але у специфічній сфері – економічному функціонуванні держави.

Таким чином, підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що правоохоронна діяльність – це самостійний вид державної діяльності, що здійснюється з метою охорони права та держави спеціально уповноваженими на це законодавством органами методами та способами, визначеними законодавством. Ключовими специфічними ознаками правоохоронної діяльності є наступні: вона реалізується в чітко визначеній процесуальній формі та з використанням різноманітних юридичних методів, в її основі – завдання з розгляду юридичної справи, здійснюється спеціальними уповноваженими органами та установами, є постійною та ординарною діяльністю. Також серед ознак можна виокремити її публічність, професійність, процедурно-процесуальний та юрисдикційний характер, високу нормативність.

Суб’єктами правоохоронної діяльності, а отже правоохоронними органами є спеціальні державні органи, що на підставі та у відповідності до національного та міжнародного законодавства здійснюють правоохоронну діяльність. Тобто правоохоронні органи України – це система, утворених відповідно до законодавства органів, які наділені правоохоронною функцією Конституцією України, покликані на забезпечення верховенства права у всіх сферах життя на території України, дотримання прав та свобод людини і громадянина незалежно від обставин, у яких громадянин опинився, розвиток

правової культури серед населення, відповідальне і пропорційне небезпечності ситуації застосування сили, протидія та захист держави від небезпек, здійснення будь-якої діяльності відповідно до законодавства України та готовність у будь-який момент відповідати за діяльність вчинену при виконанні обов'язків.

Водночас завданнями правоохоронної діяльності є визначений чинним законодавством виключний перелік завдань державних органів, що законодавчо визнані як правоохоронні. Виходячи з цього, ключовими функціями правоохоронної діяльності необхідно вважати забезпечення законності, боротьбу зі злочинністю та захист прав громадян держави. Юридичну природу правоохоронної діяльності, як і конкретні теоретико-правові аспекти правового статусу правоохоронних органів, визначає юридичний базис правоохоронної діяльності. Під таким пропонуємо розуміти ієрархічно скомпоновану сукупність нормативно-правових актів, положення яких висвітлюють конкретні теоретико-правові та практичні аспекти правоохоронної діяльності на території визначеної держави.

Натомість економічну безпеку як складову національної безпеки варто сприймати як стан економіки, який дозволяє гарантувати розвиток, зростання та її ефективне функціонування соціальної сфери при достатньому захисті національних економічних інтересів від системи загроз внутрішнього і зовнішнього походження. Разом з цим, економічна безпека як стан є досить складним явищем, яке формується та існує завдяки відповідним діям системи уповноважених державою органів. В цьому аспекті лише ефективне функціонування цієї системи є запорукою стабільності розвитку будь-якої держави, в тому числі, і України.

2 СУБ'ЄКТИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ РЕАЛІЗАЦІЮ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

Важливість забезпечення реалізації національних інтересів є очевидною, оскільки високий рівень захисту фінансової й економічної систем держави від внутрішніх та зовнішніх загроз обумовлює існування стабільної економіки та дозволяє органам державної влади і місцевого самоврядування ефективно виконувати покладені на них завдання та акумулювати кошти для непередбачуваних витрат. Наявність таких коштів за умов, які завдають шкоди інтересам суспільства та держави, дозволяє органам державної влади та місцевого самоврядування оперативно реагувати на зміни соціальної, економічної чи політичної обстановки, усувати причини, що їх обумовили, та підтримувати стабільність у державі. Зрозуміло також, що наявність стабільної фінансової та економічної систем робить можливим розвиток підприємництва в державі та вкладення інвестицій у національні підприємства зарубіжними інвесторами без страху втратити кошти через існуючі або потенційні загрози, на які не було вчасної реакції з боку держави [49, с. 63-64]. На сьогодні захист національних інтересів держави покладено на правоохоронні органи.

Однак перш ніж досліджувати систему суб'єктів забезпечення національної безпеки в Україні, необхідно розглянути нормативне забезпечення галузі. Правову основу державної політики у сферах національної безпеки і оборони становлять Конституція України, профільний закон та інші закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання Конституції та законів України інші нормативно-правові акти. Передовсім, функціонування системи забезпечує Закон України «Про національну безпеку України», який визначив новий підхід у сфері процедури стратегічного планування. Механізм передбачає розгляд та схвалення Стратегії національної

безпеки України Радою національної безпеки і оборони України, рішення якої вводиться в дію Указом Президента України. Тобто Президент України одночасно вводить в дію рішення Ради та затверджує Стратегію. Цей статус Стратегії, як документа, обов'язкового для виконання, що не є водночас нормативно-правовим актом, але затверджується Указом Президента України, може поставити питання про невиправдане збільшення обсягу його повноважень понад обсяг, визначений Конституцією України, оскільки Стратегія містить приписи для Кабінету Міністрів України та органів місцевого самоврядування [44, с. 173].

Законом не визначено відповідального суб'єкта розроблення та складання проекту Стратегії національної безпеки. Встановлено лише, що до підготовки проекту залучаються Апарат Ради національної безпеки України, Національний інститут стратегічних досліджень, державні органи, інституції громадянського суспільства, а також можуть залучатися іноземні експерти. Оскільки перші два суб'єкти (Апарат РНБО та Національний інститут) залучалися до складання проекту Стратегії традиційно, таке положення законодавчого акту не викликає запитань. Однак не до кінця зрозумілим є порядок залучення державних органів, а також «інституцій громадянського суспільства», оскільки останній термін не містить адекватного тлумачення у нормах чинного законодавства. У подальшому Стратегія національної безпеки України схвалюється рішенням РНБО і затверджується Указом Президента України [44, с. 174]. Тобто, у правовому підґрунті, окрім нормативно-правових актів, що регулюють діяльність тих чи інших органів, визначне місце займає Стратегія національної безпеки. Відповідно до ст. 12 Закону України «Про національну безпеку» сектор безпеки і оборони України складається з чотирьох взаємопов'язаних складових: сили безпеки; сили оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Функції та повноваження складових сектору безпеки і оборони визначаються законодавством України [43]. Важливим є те, що законодавець визначає, що

оборонно-промисловий комплекс, громадяни та громадські об'єднання, Інші державні органи та органи місцевого самоврядування здійснюють свої функції із забезпечення національної безпеки у взаємодії з органами, які входять до складу сектору безпеки і оборони. Тобто можемо визначити, що основу системи, яка забезпечує функціонування забезпечення національної безпеки складають саме органи, які віднесені до складу сектору безпеки і оборони.

Важливо зауважити, що функціонування будь-якої держави здійснюється через виконання уповноваженими нею органами їх функції. В цьому аспекті встановлення та характеристика системи державних органів, зокрема і правоохоронних, у сфері забезпечення економічної безпеки є неможливою.

Звернення до наукової літератури свідчить, що дослідники, враховуючи те, що на законодавчому рівні поняття «державний орган» не знайшло свого закріплення, досить детально висвітлили питання їх функціонування. Також в літературі вказується, що як у законодавстві, так і в наукових дослідженнях, активно використовуються такі терміни як «орган держави» та «орган державної влади». Враховуючи те, що нашим завданням є з'ясування системи державних органів у сфері забезпечення економічної безпеки, ми також будемо використовувати зазначені терміни як однопорядкові. Беручи за основу зазначене розуміння варто звернути увагу не те, що головним в ньому є акцент на рамки компетенції державних органів, реалізація якої є вирішення завдань і функцій держави.

Традиційно держави формують систему своїх органів спираючись на принцип розподілу влади, відповідно до якого створюються і діють органи законодавчої, виконавчої, судової гілок влади. Ефективне функціонування органів всіх гілок влади є запорукою виконання головного завдання держави – забезпечення національної безпеки, частиною якої є економічна безпека. Враховуючи це, в загальному плані, до системи державних органів у сфері забезпечення економічної безпеки можна віднести: а) органи законодавчої влади; б) органи виконавчої влади; в) органи судової влади.

Головним законодавчим органом України є Верховна Рада України. Не вдаючись до детальної характеристики останньої як головного законодавчого органу, ми схильні підтримати думку про те, що з одного боку Верховна Рада України здійснює формування необхідної законодавчої бази у всіх сферах суспільної життєдіяльності, а з іншого боку – є суб'єктом формування державної політики, в тому числі і у сфері забезпечення економічної безпеки.

Президент України також здійснює формування державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки шляхом здійснення загального керівництва у сфері національної безпеки, а також наділений правом законодавчої ініціативи та має право видавати обов'язкові для виконання на всій території України укази, в тому числі і у сфері забезпечення економічної безпеки. Також варто звернути увагу на те, що при Президенті України діє Рада національної безпеки і оборони України, яка є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони, що координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони, частиною якої є економічна безпека держави.

Органи виконавчої влади очолює Кабінет міністрів України, діяльність якого направлена на забезпечення економічної незалежності держави, стабільності її функціонування. Головними інструментами його діяльності є реалізація заходів і програм і межах сфери економічної безпеки, впровадження механізмів забезпечення безпеки економіки держави, організація та координація діяльності інших центральних органів виконавчої влади у визначених чинним законодавством України напрямках.

Розглядаючи органи судової влади як державні органи, що захищають економічну безпеку держави, варто вказати, що вони представлені системою судових органів України, головним завданням яких є здійснення правосуддя на засадах верховенства права. Система судоустрою на території України представлена місцевими, апеляційними та Верховним Судом. Також у системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди як суди першої та апеляційної

інстанції з розгляду окремих категорій справ, правовий статус яких визначений законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Варто зауважити, що реалізуючи своє фундаментальне завдання, окремі органи різних гілок влади можуть мати спільні завдання або ж широке коло повноважень, що пересікається з іншими. Так, незалежно від моделі поділу державної влади, судова складова займає виключно незалежне положення в механізмі державної влади. Вона, безперечно, впливає на форму державного правління, але цей вплив непрямий і зумовлений він її взаємовідносинами із законодавчими й виконавчими органами, які, у свою чергу, визначаються системними зв'язками форми держави [50, с. 130]. Також, судовим інстанціям належить дотримуватися найбільш загальної теорії поділу державної влади, що припускає суворе дотримання й виконання функцій кожної з гілок державної влади при розгляді справ на конституційність чи неконституційність тих чи інших функцій. Тобто, судова гілка влади, незважаючи на тріаду базисних принципів системи стримувань і противаг, має більш широке коло функцій. Це пояснюється тим, що судова гілка влади представлена національною системою судових органів, що реалізується шляхом правосуддя у формі цивільного, господарського, адміністративного, кримінального, а також конституційного судочинства. І попри те, що завданням суду є здійснення правосуддя на засадах верховенства права та забезпечення кожного право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, результатом діяльності суду та самого судочинства виражаються як у вирішенні судової справи, так і у виробленні нових правоположень, що конкретним чином можуть стосуватися правоохоронної діяльності або окремих її аспектів. Отже, судова гілка влади, в залежності від юрисдикції, може виконувати функції та завдання, що за специфічними ознаками можна ідентифікувати як завдання інших гілок, наприклад виконувати правоохоронну функцію.

Тобто, правоохоронна діяльність судових органів не обмежується лише практикою конституційної юрисдикції. Як мінімум, абзацом четвертим статті 125 Конституції України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР визначено, що з метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин діють адміністративні суди, що відповідає змісту мети і, відповідно, основних завдань правоохоронної діяльності. У відповідності до цього розділяємо думку С. Суботи, що правоохоронна діяльність є однією із форм діяльності будь-якого органу держави. У межах здійснення своїх функцій, виконання покладених державою і громадянським суспільством завдань державні органи прямо чи опосередковано впливають на стан упорядкованості суспільних відносин. Приймаючи те чи інше рішення і оформлюючи його у правозастосовний акт, будь-який державний орган, незалежно від виду, певною мірою забезпечує і охороняє загальні або конкретні права і свободи людини й громадяни [51, с. 37].

Так, судові органи конституційної юрисдикції, представлені Конституційним Судом України, здатні визначати теоретико-правові аспекти діяльності органів інших гілок, оскільки тільки Конституційний Суд України, виходячи із свого розуміння та тлумачення Конституції визначає, що відповідає та суперечить Основному закону держави. Також, згідно статті 7 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 року № 2136-VIII Конституційний Суд України забезпечує верховенство Конституції в правотворчій діяльності законодавчої гілки та, застосовуючи методологію оцінювання конституційності нормативних актів, у своїх рішеннях може забезпечити захист суспільства, держави та окремих громадян від деструктивної дії неконституційного припису правового акту [52]. При цьому, варто наголосити, що у контексті частини 1 статті 8 Закону «Про Конституційний Суд України», відповідно до якої «Суд розглядає питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) чинних актів (їх окремих положень)», критерій неконституційності нормативно-правових актів полягає у запереченні або невідповідності актом чи окремим його положенням

приписів Основного Закону, котре апріорі є таким, що посягає на благополуччя особи, суспільства та держави, тобто, носить суто деструктивний характер і породжує відповідні негативні наслідки у разі його практичного втілення.

Таким чином, Конституційний Суд України може реалізовувати правоохоронну діяльність шляхом застосування спеціальної методології визначення конституційності нормативних актів, тим самим забезпечуючи виконання ключового завдання правоохоронної діяльності у перерізі власних повноважень – захисту особи, суспільства та держави від потенційного впливу неконституційних приписів. Відповідно, особливість здійснення правоохоронної діяльності Конституційним Судом України проявляється у його специфічній методології визначення (оцінювання) конституційності нормативних актів як унікального методу реалізації мети правоохоронної діяльності.

Досить вдало розкриває сутність цієї методології С. Різник, виділяючи наступні етапи:

1) вирішення питання про юрисдикцію суб'єкта конституційного контролю (відкриття провадження);

2) перевірка дотримання конституційної процедур при розгляді, ухваленні чи набранні чинності нормативним актом, що є об'єктом конституційного контролю (в разі, якщо на порушення процедури вказує суб'єкт звернення до Суду);

3) тлумачення норми акта (інтерпретація-з'ясування), що є об'єктом перевірки; тлумачення норми Конституції (інтерпретація-з'ясування), порушення якої припускається;

4) оцінювання відповідності або суперечності нормативного акта Конституції України, аргументація-перевірка тез, що вказують на таку відповідність чи суперечність;

5) прийняття рішення щодо конституційності (неконституційності) нормативного акта (повністю або в окремій частині), аргументація-

обґрунтування прийнятого рішення, викладення окремих думок суддів [53, с. 178]. Результатом цього, як було зазначено раніше, є захист та забезпечення безпеки особи, суспільства та держави від потенційного деструктивного впливу неконституційних приписів.

При цьому, окремо необхідно звернути увагу на розгляд актів, котрі регламентують конкретні процесуальні аспекти діяльності правоохоронних органів виконавчої гілки влади, адже тут ми можемо спостерігати безпосередній вплив на сам процес правоохоронної діяльності з боку органів конституційної юрисдикції. Правоохоронну діяльність інших судових інстанцій можна представити більш класичним уявленням щодо діяльності суду – здійснення правосуддя, а також забезпечення кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією, законами України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Стадія судового розгляду є невід'ємним елементом в незалежності від виду процесу (адміністративний, кримінальний, цивільний чи господарський). Апеляційне та касаційне оскарження відповідних судових рішень можливе за ініціативи, визначених у чинному процесуальному законодавстві, суб'єктів та встановленому законом порядку.

Правоохоронна діяльність судів усіх трьох судових інстанцій, враховуючи також Вищий суд з питань інтелектуальної власності та Вищий антикорупційний суд України, представлена у вигляді реалізації правосуддя як окремого виду правоохоронної діяльності. У цьому контексті, під правосуддям ми можемо розуміти вид правоохоронної діяльності судових органів, що полягає у розгляді та вирішенні по суті цивільних, кримінальних, адміністративних та інших справ у встановленій законом процесуальній формі. Аналогічно з органами конституційної юрисдикції, суди першої інстанції також мають власну, притаманну виключно їх юрисдикції та виду, методології здійснення правосуддя як акту реалізації правоохоронної діяльності. Особливість здійснення судами загальної юрисдикції

правоохоронної діяльності полягає в унікальному, аутентичному до предмета позову, процесуальному порядку вирішенню справи по суті як способу реалізації мети правоохоронної діяльності.

Отже, визнаючи систему органів суду як самостійну гілку влади, на яку покладено реалізацію спеціального завдання вчинення правосуддя, а також враховуючи другорядні завдання суду, котрі надає нам законодавець, можемо дійти висновку, що суди конкретним чином реалізують завдання правоохоронної діяльності, а значить здійснюють правоохоронну діяльність. Аргументом щодо раціоналізації цього твердження може виступати факт, що кінцева мета, а також визначені законодавством завдання окремих форм судочинства співпадають з аналогічними характеристиками, що застосовуються до суб'єктів правоохоронної діяльності.

З іншого боку, виходячи із ґрунтовного аналізу чинного законодавства, зокрема компетенції та повноважень відповідних органів, до основних суб'єктів системи державних органів, що забезпечують національну безпеку в Україні, варто віднести Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державну спеціальну службу транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Службу безпеки України, розвідувальні органи України, Управління державної охорони України, Службу судової охорони, Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України, Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику.

Саме аналіз основних повноважень та функцій органів, які входять до системи забезпечення національної безпеки, дозволяє уявити собі приблизний механізм функціонування системи національної безпеки. Проте важливо порівняти український та зарубіжний погляд на ці системи. Наприклад, для порівняння можна навести організацію системи забезпечення національної безпеки США. Так, сучасна система забезпечення національної безпеки вказаної країни має дуже складну структуру. У неї входять: Президент США, радники Президента США, виконавчий апарат, міністерства і відомства,

Конгрес. Неформальними учасниками системи забезпечення національної безпеки США є засоби масової інформації [54, с. 25].

Виконавчий апарат Президента здійснює реалізацію поставлених завдань, до складу якого входить Бюро Білого дому в складі близько 400 осіб. Президент має радників з питань національної безпеки, а також помічників у вигляді неофіційних радників; тимчасові комісії для дослідження і вироблення рекомендацій з конкретних питань. Особливий статус у здійсненні політики національної безпеки має помічник Президента з питань національної безпеки, який виступає в якості координатора і основного радника Президента. Виконавчий апарат Президента США складається з 14–16 структур, що включають певні бюро і ради, в тому числі Раду національної безпеки США і Центральне розвідувальне управління, з надання допомоги Президенту в реалізації політики з питань національної безпеки. Найчисленнішою установою в структурі служби забезпечення національної безпеки США є Міністерство оборони, створене спочатку в 1947 р. як національне військове відомство, потім в 1949 р. як Міністерство оборони США [55, с. 65].

Враховуючи досвід США вчений А.І. Семенченка виділяє риси, які необхідні для підвищення ефективності діяльності національної безпеки:

- необхідність якомога більш повного врахування загальних тенденцій розвитку у сфері забезпечення національної безпеки з відмовою від штучного нав'язування напряму розвитку системи забезпечення національної безпеки;

- здатність системи забезпечення національної безпеки формувати майбутнє, що передбачає застосування сучасних методів стратегічного планування та управління;

- урахування особливостей системи забезпечення національної безпеки, актуалізація значущості початкових умов та попередньої історії її розвитку;

- визначення ефективності управлінської діяльності шляхом не аналізу кількості витрачених ресурсів, а дослідження якісного розподілу управлінського впливу;

- визначення багатоваріантності потенційних сценаріїв розвитку системи забезпечення національної безпеки, що зумовлює застосування методів стратегічного планування та управління;

- прискорений якісний розвиток системи забезпечення національної безпеки, що визначається включенням у державне управління механізмів зворотного позитивного зв'язку [56, с. 128].

Аналізуючи вищевикладене, можна прийти до висновку, що забезпечення безпеки – є однією з найголовніших функцій держави. Забезпечення національної безпеки є дуже складним механізмом, від ефективності якого залежить доля всієї держави. На сьогоднішній день, в українській системі наявна нагальна проблема з відсутністю деталізації функцій кожного органу, який складає механізм забезпечення національної безпеки України. Досвід США демонструє наявний функціонує розгалужену систему з прописаними детальними функціями, а також дієвою Стратегією, яка визначає основні напрями діяльності всього оборонного сектору. Україна має вибудувати механізм, у якому Рада національної безпеки на чолі з Президентом у співробітництві з державними органами, функції яких будуть окремо деталізовані буде ефективно здійснювати забезпечення національної безпеки України.

Беручи до уваги той факт, що забезпечення економічно безпеки тісно пов'язано з корупцією, зауважимо, що до органів, які створюють систему антикорупційних органів в Україні, відносять: Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Державне бюро розслідувань (ДБР), Вищий антикорупційний суд України (ВАСУ), Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА), Національна рада з питань антикорупційної політики при президентові України.

У той же час, правоохоронні органи, перелік яких наведено у Законі України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року, є невід’ємним елементом правоохоронної системи будь-якої держави. Зокрема, стаття 2 зазначеного нормативно-правового акта до правоохоронних органів відносить прокуратуру, Національну поліцію України, Службу безпеки України, Військову службу правопорядку у Збройних силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи й установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, що здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції. Відразу ж необхідно зазначити, що такий підхід законодавця до визначення поняття «правоохоронні органи» є неповним, оскільки нескладно помітити, що слова «інші правоохоронні органи, які здійснюють правозастосовні та правоохоронні функції», не дають нам можливості назвати такий перелік вичерпним [49, с. 64-65].

Отже, в рамках означеного питання нами було визначено коло суб’єктів, до компетенції яких належить захист національних інтересів держави. Зважаючи на важливість забезпечення останньої, існує досить широке коло таких суб’єктів, де провідна роль відведена правоохоронним органам. При цьому, станом на сьогодні нормами чинного законодавства не визначено перелік суб’єктів, які забезпечують безпеку в досліджуваній нами сфері. Дане питання ускладнюється ще й тим, що на законодавчому рівні відсутнє вичерпне поняття «правоохоронний орган», і, відтак, існування повного переліку органів, які можуть відноситися до вказаної категорії.

Водночас варто відмітити, що система державних органів в Україні має складну розгалужену систему, що складається з відносно автономних владних підсистем та безпосередньо самих органів, що до них входять. При цьому, теоретичне виділення іншого виду системи, наприклад системи органів управління або будь-якої іншої, не заперечує наявності у різних системах

спільних суб'єктів. Це пояснюється тим, що на теоретичному рівні виділення серед органів державної влади, як наприклад виконавчої, окремо такої змінної як приналежність суб'єкта до системи державного управління не є раціональним, адже остання є загальною категорією в контексті систем органів виконавчої влади, а тому не потребує позначення за окрему специфічну рису. Так, система правоохоронних органів, зокрема, містить спільні елементи з системою органів державного управління, а система органів внутрішніх справ – з усіма переліченими, адже до системи державного управління входить правоохоронна система, до якої, у свою чергу, входить система органів внутрішніх справ.

Зважаючи на зазначене та перелік правоохоронних органів, наданий у вищевказаному законі, можна зробити висновок, що до основних правоохоронних органів, які є суб'єктами забезпечення національних інтересів держави, ми можемо віднести Національну поліцію України, Службу безпеки України, прокуратуру, Національне антикорупційне бюро України та Державне бюро розслідувань, а також новостворене Бюро економічної безпеки України. Кожен із цих органів, у разі власної ефективної та результативної діяльності, може суттєво впливати на реальне забезпечення національної безпеки.

3 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ СИСТЕМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ, ЇХ МІСЦЕ І РОЛЬ. ПРАВОВИЙ СТАТУС БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ІННОВАЦІЙНОГО ОРГАНУ В ДЕРЖАВІ

Кожен правоохоронний орган відіграє свою роль у забезпеченні національної безпеки держави, а тому вивчення їх адміністративно-правового статусу актуалізується у зв'язку з тим, щоб зрозуміти, який із правоохоронних органів яку роль відіграє в її забезпеченні. У цьому контексті важливо вставити елементи означеного статусу, які надалі будуть покладені в основу характеристики кожного із суб'єктів забезпечення національних інтересів України. Водночас зважаючи на створення Бюро економічної безпеки України та його малодослідженість, дане питання потребує особливої уваги.

Розглядаючи поняття «суб'єкт забезпечення» у контексті забезпечення економічної безпеки України, в першу чергу як універсальну категорію, ми по суті проводимо рудиментарний лінгвістичний аналіз складових частин та визначаємо їх семантичне навантаження і лексичне значення. Так, суб'єктом є той, хто відповідає критеріям суб'єктності, тобто у відповідності з принципом гетерогенної функціональної системи носить прояв самостійності індивіда і її трансформації відповідно до умов суб'єкт суб'єктних і суб'єкт-об'єктних відносин [57, с. 77], що означає наявність у нього атрибуту самостійності у процесі діяльності. Активністю у нашому випадку виступає забезпечення, що в свою чергу означає створення надійних умови для здійснення чого-небудь.

У правовій доктрині критерій суб'єктності можна зрозуміти як здатність до самостійної активності в рамках закону, що відповідає ознакам суб'єкта права, тобто або прямо ним визначена або хоча б не заборонена. З урахуванням наведених аргументів можна стверджувати, що суб'єкт забезпечення як юридична категорія є суб'єкт права, визначений у законодавстві вектор діяльності якого націлений на створення належних умов для здійснення або стабільного існування чого-небудь (явища, процесу, системи тощо).

В академічній спільноті вказується, що системний підхід до визначення поняття «правовий статус» зумовив виникнення у науковій літературі думки, відповідно до якої повній структурі правового статусу виділяється декілька рівнів: загальний та спеціальний. Так, С. Шестаков вказує, що загальний правовий статус визначає юридичні властивості, якості, що є характерними для всіх інших статусів. Галузеві правові статуси конкретизують зміст загального статусу щодо конкретних видів правовідносин, які складаються в суспільстві [58, с. 13–14].]. Таким чином, загальний правовий статус органу державної влади характеризує його положення в системі інших державних органів, його призначення в державному механізмі. Галузевий правовий статус визначає його становище в конкретному виді (галузі) правовідносин. Спеціальний – призначений для ідентифікації відповідного органу державної влади в якості суб'єкта конкретних правовідносин у визначений проміжок часу з конкретним суб'єктом (другою стороною). Однак, виходячи з того, що принцип системності передбачає закономірну та сталу ієрархічність, найбільш точним є виділення ознак відносно положення органу в ієрархічній моделі систем.

Враховуючи вищевказане, цілком розділяємо думку О. Резніка, що адміністративно-правовий статус є «вужчим» за правовий, оскільки останній охоплює конституційно-правовий статус, кримінальноправовий статус, адміністративно-правовий статус тощо [49, с. 130]. У відповідності до цього, найбільш широко та змістовно адміністративно-правовий статус визначає у своїй праці О. А. Гусар, а саме, що він являє собою системну сукупність таких адміністративно-правових властивостей суб'єкта права, як: компетенція; порядок утворення і набрання юридичних ознак; назва; місце розміщення; структура; цілі функціонування; відповідальність [59, с. 116].

Однак попри це варто також врахувати правове положення органу, адже фундаментальний поділ державної влади на законодавчу, виконавчу та судову та подальша приналежність органу до певності системи має значну практичну цінність, що відображається в унікальності методів виконання положень

нормативно-правових приписів, що визначають його компетенцію та взагалі юридичну практичну діяльність. Але, зазначений зв'язок набуває конкретного сенсу за умови чіткої вказівки органу та подальшого визначення його правового статусу через призму конкретної сфери державної діяльності. Маючи ж усі родові елементи й застосовуючи формальну логіку разом з лінгвістичним проектуванням можемо визначити адміністративно-правовий статус суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки (як складової національної безпеки) як системну сукупність адміністративно-правових властивостей суб'єкта права, що за своїм правовим змістом (метою або наслідками) націлені на створення належних умов для існування такого стану бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної системи та фінансових ринків, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання. До переліку таких властивостей належать: компетенція та повноваження; порядок утворення і набрання юридичних ознак; місце розміщення; структура; цілі функціонування; відповідальність.

Наголосимо, що для нашого дослідження ключовий інтерес становить система ОВС як складова правоохоронних органів. Відповідно вивчення та теоретичний опис сутності цієї системи передбачає перш за все визначення її місця в загальній системі органів державно влади, її приналежність до конкретної системи органів, і, у відповідності до цього, ідентифікація специфічних ознак як окремого суб'єкта державного управління, так і визначення системних характеристик, притаманних конкретній системі державних органів, а також аналіз їх юридичної природи. Однак, перш ніж визначати конкретні системні ознаки ОВС, необхідно визначити загальні ознаки системи як окремого явища. З цього приводу частково з конкретними доповненнями розділяємо думку А. Клочко [60], котра до ознак системи відносять:

– цілісність, принципову неможливість ототожнення якостей системи з сумою якостей елементів, що її утворюють, неможливість виводити із останніх якості цілого [60, с. 62-63]. На нашу думку, ця ознака є ключовою, адже дозволяє раціоналізувати бівалентний системний підхід методом демаркації суто системних та індивідуальних характеристик суб'єкта;

– залежність кожного елемента, якості і відношень системи від його місця, функцій усередині цілого [60, с. 62-63]. Ця ознака є дуже важливою, адже відповідність елемента конкретній системі може частково або навіть повністю обумовлювати його характеристики;

– наявність специфічних взаємозв'язків між вихідними компонентами системи [60, с. 62-63]. У сфері державного управління ця ознака визначає внутрішні взаємозв'язки між елементами (суб'єктами) системи. При чому, така взаємодія є цілком відносною і залежить від рівня системи з точки зору якої розглядають елементи. Так, взаємозв'язки органів внутрішніх справ розглядається у межах системи ОВС, а зв'язки з іншими органами – на більш високому рівні, наприклад, в контексті системи правоохоронних органів;

– структурність, тобто можливість опису системи через встановлення її структури або комплексу зв'язків і відносин системи, зумовленість поведінки системи не стільки поведінкою її окремих елементів, скільки її структури [60, с. 62-63];

– взаємозалежність системи і середовища. Система формує і виявляє свої якості у процесі взаємодії із середовищем [60, с. 62-63];

– ієрархічність. Кожний компонент системи у свою чергу може розглядатися як система, а досліджувана в даному випадку система являє собою один із компонентів більш широкої системи. З цього приводу цілком розділяємо думку А. Ключко, яка у своїй праці визначає систему ОВС як цілісний комплекс відмежованих, взаємопов'язаних і взаємодіючих служб і підрозділів, які утворюють особливу єдність із суспільством та державою і є одночасно елементом системи більш високого порядку [60, с. 62-63];

– імперативність. Форма взаємовідношення елемента однієї системи з елементом більш високої системи передбачає підпорядкування одного елемента іншому;

– суперечливий характер системи. З одного боку, в силу абстрактності її визначення, скажімо, як не порожньої сукупності елементів, використання його у конкретно-науковому дослідженні ускладнено. З іншого боку, саме абстрактний та універсальний характер даного поняття дозволяє застосувати його до виключно широкого класу явищ та об'єктів незалежно від їх природи та специфіки [60, с. 62-63];

– самовизначеність, самодетермінація набору властивостей системи, яка входить у закономірність [60, с. 62-63].

У відповідності до цього, можемо визначити, що системні ознаки – це ті спільні характеристики, що притаманні всім суб'єктам конкретної системи та вказують на їх приналежність до неї. Тобто, ці особливості прямо обумовленні приналежністю суб'єкта до цієї системи та дають можливість логічно ідентифікувати суб'єкт серед інших систем. Відповідно до цього, задля визначення особливостей конкретного органу чи системи органів в першу чергу необхідно визначити до яких саме систем вони належать та виділити їх специфічні системні ознаки.

Відтак варто почати з того, що статтею 6 Конституції України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР закріплено фундаментальний поділ державної влади в Україні на законодавчу, виконавчу та судову. Як було зазначено раніше, кожна з цих гілок влади має свої специфічні ознаки, що дозволяють теоретично ідентифікувати їх у механізмі державного управління. Усі вони обумовлюють наявність спеціальних ідентифікуючих характеристик (ознак), що дозволяють логічно визначити приналежність органу до конкретної гілки. Так як система ОВС, згідно Закону України «Про загальну структуру і чисельність Міністерства внутрішніх справ України» від 10.01.2002 року № 2925-III ґрунтовно представлена Міністерством внутрішніх справ України, а вже потім усіма підпорядкованими, згідно Положення про Міністерство

внутрішніх справ України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 року № 878, органами, установами, службами чи іншими структурними елементами, то вся система ОВС першочергово відноситься до органів виконавчої влади.

Сутність виконавчої влади як окремої теоретико-правової категорії найбільш вдало, окреслює С. Стеценко, стверджуючи, що виконавча влада в Україні призначена здійснювати контрольні повноваження, управління державним майном, антимонопольну діяльність та низку іншої діяльності. Як зазначає автор, фактичне виконання законів не є домінуючим призначенням виконавчої влади. Це скоріше засіб, аніж мета, аніж призначення у його традиційному розумінні [61, с. 67-72].

За функціональним призначенням серед органів виконавчої влади виділяють правоохоронні. При цьому як наголошує С. Денисюк, окремі з учених-правознавців правоохоронні органи розглядають виключно з позиції їх віднесення до органів виконавчої влади [62, с. 119]. Також правоохоронні органи входять до системи органів виконавчої влади й, у такий спосіб, відрізняються від суду та прокуратури. Однак, наголошуємо, що усе залежить від категоріального апарату, а у нашому випадку – від визначення сутності категорії правоохоронної діяльності та, відповідно, кола її суб'єктів, про що нами було сказано у попередніх розділах.

Отже, як свідчить аналіз наявних у академічній літературі поглядів, найбільш часто серед ознак правоохоронних органів, а отже і системи ОВС, визнаються:

- 1) функціональне призначення – визначений напрям фахової правоохоронної діяльності, завдання, компетенція та володіння спеціальними повноваженнями з метою охорони права та правопорядку [63, с. 99; 64, с. 69];
- 2) визначальним у діяльності є виконання принаймні однієї, чи, як правило, кількох головних правоохоронних функцій [65, с. 12];
- 3) наділені державно-владними повноваженнями та, відповідно, правом застосування державного примусу заходів та засобів (фізичної сили,

спеціальних засобів активної оборони та нападу, вогнепальної зброї) [64, с. 12];

4) як правило, з метою забезпечення належного рівня службової дисципліни працівникам правоохоронних органів присвоюються спеціальні звання, видається формений одяг, зброя та інші засоби самозахисту; питання їх дисциплінарної відповідальності регламентуються спеціальними статутами про дисципліну [66, с. 19];

5) рішення, на законних підставах ухвалені такими органами, є обов'язковими для виконання посадовими особами та громадянами [67, с. 147-148];

6) виконання функцій потребує специфічного організаційного, правового, кадрового, матеріально-технічного, військового та тилового (зокрема, забезпечення озброєнням, боєприпасами, спеціальними засобами, криміналістичною і спеціальною технікою, речовим та іншими видами майна), фінансового, інформаційного, наукового та іншого забезпечення [68, с. 50].

Говорячи про новостворений правоохоронний орган як Бюро економічної безпеки, зазначимо, що з метою оптимізації структури та чисельності органів, на які покладено завдання, щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави було створено Бюро економічної безпеки. Бюро економічної безпеки є центральним органом виконавчої влади, на який покладено завдання із протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. Відповідно до покладених завдань указаний орган виконує правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші функції [69]. Із приводу функцій М. Р. Піхоцька зазначає, що виконання правоохоронної функції співробітниками Бюро економічної безпеки полягає у виявленні та розкритті конкретних фінансових злочинів, тоді як аналітична функція охоплює м'які навички, що допомагають виявити і вирішити складні проблеми. Економічна функція Бюро економічної безпеки України, у свою чергу, проявляється у захисті приватної власності, підтримці правопорядку і забезпеченні

національної безпеки, спрямуванні податків на чітко визначені цілі, наданні публічних послуг у фінансовому секторі, регулюванні суспільно-економічних галузей суспільного життя, у макроекономічному управлінні, забезпеченні фіскальної і монетарної політики задля контролю ділового циклу [70, с. 121-122].

Основними завданнями Бюро економічної безпеки України є такі:

1) запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності;

2) участь у забезпеченні економічної безпеки держави шляхом комплексної протидії кримінальним правопорушенням, які чинять суттєвий негативний вплив на національну економіку, сприяють її тінізації, витоку капіталу та іншим негативним явищам, які уповільнюють темпи економічного зростання та загрожують національним інтересам у сфері економіки;

3) збір та аналіз інформації щодо економічних злочинів, віднесених законом до підслідності Бюро економічної безпеки України, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому [69].

Бюро економічної безпеки України відповідно до покладених на нього завдань:

1) проводить оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування;

2) здійснює розшук осіб, які переховуються від органів слідства та суду за вчинення кримінальних правопорушень в економічній сфері;

3) здійснює аналітичне забезпечення досудового розслідування, оперативно-розшукової діяльності;

4) збирає, аналізує, узагальнює інформацію щодо кримінальних правопорушень у сфері економіки, факторів, що їх детермінують, прогнозує тенденції розвитку негативних процесів кримінального характеру в цій сфері;

5) формує аналітичні матеріали з метою оцінювання загроз та ризиків щодо кримінальних правопорушень в економічній сфері [69].

Як і кожен орган, вказане Бюро має проблемні питання діяльності, які потребують удосконалення. Насамперед, потребує уточнення роль, місце та інституційний статус БЕБ в системі органів державної влади. Після ухвалення Конституційним Судом України Висновку № 7-в/2019 від 16 грудня 2019 року у справі № 2-249/2019 (5581/19) й Рішення № 11-р/2020 від 16 вересня 2020 року у справі № 1-19/2020 (345/20) парламент на етапі доопрацювання відповідного законопроекту змушений був змінити президентоцентристську модель БЕБ як органу зі спеціальним статусом на її урядову альтернативу у вигляді центрального органу виконавчої влади. Так, у ч. 1 ст. 1 Закону зафіксовано, що Бюро економічної безпеки України є центральним органом виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки 46 держави. У частині другій цієї статті закріплено, що діяльність БЕБ спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України. В свою чергу, статтею 15 згаданого акту визначено, що директор БЕБ призначається на посаду Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України за пропозицією комісії з проведення конкурсу, а звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України з підстав, визначених ч. 5 ст. 16 цього Закону. Іншими приписами законодавчого документу передбачено, що Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України за результатами розгляду звіту Директора БЕБ про результати діяльності цього органу за календарний рік може визнати його роботу задовільною чи незадовільною (ст. 35) [71].

Тенденція посилення впливу уряду цілком природно ставить на порядок денний питання забезпечення самостійності та процесуальної незалежності новоствореного органу, адже на відміну від Президента України, який гарантовано здійснює повноваження протягом 5-ти років, очільник та члени Кабінету Міністрів України, як свідчить практика, змінюються швидше й існують ризики одночасного оновлення керівного складу БЕБ, що не

сприятиме стабільності та об'єктивності роботи органу досудового розслідування [71].

Відповідно до ч. 2 ст. 16 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» № 3166-VI від 17 березня 2011 року діяльність центральних органів виконавчої влади спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через відповідних міністрів згідно із законодавством. Схожий припис міститься у ч. 4 ст. 21 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року № 794-VII [3], де зафіксовано, що діяльність центральних органів виконавчої влади, керівники яких не входять до складу Кабінету Міністрів України, спрямовується і координується міністрами. Окреслені приписи активізують дискусію щодо міністерства, яке буде спрямовувати і координувати роботу БЕБ. Виходячи із функцій останнього, вказані питання можуть перебувати у сфері відповідальності силового міністерства правоохоронної спрямованості або Міністерства фінансів України [71].

У першому випадку розробники законопроекту № 3087-д про БЕБ наполягали на передачі функції розслідування економічних кримінальних правопорушень від СБУ, НПУ та податкової міліції ДФС України до єдиного новоствореного органу. Окрім того, певним стримуючим фактором може виступити вимога п. 6 Додатку 1 Меморандуму про взаєморозуміння між Україною та Європейським Союзом, ратифікованого Законом України № 825-IX від 25.08.2020, у відповідності із яким новий орган повинен мати атрибут політичної та функціональної незалежності [71].

У другій ситуації ми не можемо погодитись із пропозиціями щодо наділення повноваженнями спрямовувати і координувати роботу БЕБ Міністра фінансів України. Річ у тім, що одними із основних нормативно закріплених завдань БЕБ є забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави; виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і

неструктурованих даних. Своєю чергою, ризик визначається законодавцем як загроза, що ідентифікується в бюджетній, податковій, митній, грошово-кредитній або інвестиційній сфері тощо (п. 6 ч. 1 ст. 2 Закону). Вказані сфери належать до предмету відання Міністерства фінансів України й відповідні ризики можуть виникнути в діяльності органів, що належать до сфери його управління (Державна казначейська служба України, Державна митна служба України, Державна податкова служба України, ПрАТ «Національна енергетична компанія «Укренерго», Державна іпотечна установа, АТ «Магістральні газопроводи України», ПАТ «Українська фінансова житлова компанія» тощо). Тож з метою уникнення конфлікту інтересів у Міністра фінансів України щодо виявлення порушень в роботі підвідомчих йому структур, забезпечення реального відокремлення правоохоронної та сервісної функцій вбачається недоцільним закріплення за ним обов'язків щодо спрямування й координації роботи БЕБ [71].

З точки зору С. О. Іваницького, передумовою забезпечення самостійності БЕБ, підвищення довіри громадян, вітчизняного та іноземного бізнес-середовища до його роботи є законодавче закріплення вказаних функцій безпосередньо за Кабінетом Міністрів України. Нормативне підґрунтя для цього міститься у ч. 2 ст. 1 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», де зафіксовано, що Кабінет Міністрів України здійснює виконавчу владу як безпосередньо, так й через міністерства [71].

Відповідно до п. 1 розділу III Схеми спрямування і координації діяльності центральних органів виконавчої влади Кабінетом Міністрів України через відповідних членів Кабінету Міністрів України, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 442 (в ред. постанови уряду від 20 жовтня 2019 р. № 879) Кабінетом Міністрів України безпосередньо спрямовується і координується діяльність таких центральних органів виконавчої влади, як, наприклад, Антимонопольний комітет України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Державне бюро розслідувань, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та

управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів тощо. З огляду на викладене, вказаний вище пункт акту Кабінету Міністрів України після слів «Державне бюро розслідувань» доцільно доповнити словами «Бюро економічної безпеки України» [71].

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що поняття «адміністративно-правовий статус» є вужчим за поняття «правовий статус». При цьому місце та роль кожного суб'єкта у системі забезпечення національної безпеки визначається його адміністративно-правовим статусом. До переліку ключових складових адміністративно-правового статусу правоохоронних органів належать: компетенція та повноваження; порядок утворення і набрання юридичних ознак; місце розміщення; структура; цілі функціонування; відповідальність.

Також необхідно зауважити, що правовий статус Бюро економічної безпеки України цілком відповідає наявним тенденціям формування правоохоронних структур у сусідніх країнах. Це проявляється у відокремленні служб економічних розслідувань від системи органів внутрішніх справ та органів національної безпеки, зосередження функції протидії економічним злочинам в одному органі, наявність, поряд із правоохоронною функцією, аналітичних та інформаційних повноважень. При цьому основним завданням створення Бюро економічної безпеки є уникнення дублювання функцій правоохоронних органів із розслідування та протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економічної складової України.

4 ПОВНОВАЖЕННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В КОНТЕКСТІ ДУБЛЮВАННЯ ЇХ ПОВНОВАЖЕНЬ І ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАВДАНЬ, ЗВАЖАЮЧИ НА НЕОБХІДНІСТЬ І ДОЦІЛЬНІСТЬ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЗАГАЛОМ

На наступному етапі нашого дослідження пропонуємо розглянути повноваження органів сектору безпеки і оборони, виходячи з положень Закону України «Про національну безпеку України» [43]. Так, Міністерство оборони України забезпечує формування та реалізує державну політику з питань національної безпеки у війсьній сфері, сферах оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період. Збройні Сили України здійснюють оборону України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; забезпечують стримування та відсіч збройної агресії проти України, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України, у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом. Державна спеціальна служба транспорту є спеціалізованим військовим формуванням, що входить до системи Міністерства оборони України, призначеним для забезпечення стійкого функціонування транспорту в мирний час та в особливий період, зокрема виконання завдань з технічного прикриття, відбудови, встановлення загороджень на об'єктах національної транспортної системи України з метою забезпечення діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України.

Міністерство внутрішніх справ України забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах:

1) забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання громадської безпеки і правопорядку, а також надання поліцейських послуг;

2) захисту державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

3) цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

4) міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, зокрема біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку, здійснюючи з неухильним дотриманням прав і свобод людини і громадянина:

1) протидію розвідувально-підривній діяльності проти України;

2) боротьбу з тероризмом;

3) контррозвідувальний захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, оборонного і науково-технічного потенціалу, кібербезпеки, інформаційної безпеки держави, об'єктів критичної інфраструктури;

4) охорону державної таємниці. При цьому Служба безпеки України підпорядковується Президентові України та підконтрольна Верховній Раді України.

Розвідувальні органи України відповідно до закону здійснюють розвідувальну діяльність з метою сприяння реалізації національних інтересів України та протидії зовнішнім загрозам національній безпеці України у визначених законом сферах. Розвідувальні органи як суб'єкти забезпечення національної безпеки і оборони України беруть участь у формуванні і реалізації державної політики з питань національної безпеки і оборони у визначених законодавством сферах. Повноваження розвідувальних органів визначаються законодавством України.

Управління державної охорони України відповідно до закону здійснює державну охорону органів державної влади України, забезпечення безпеки

посадових осіб та охорони об'єктів, визначених законом, тоді як Служба судової охорони – це державний орган у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах, органах та установах системи правосуддя.

Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України є державним органом, призначеним для забезпечення функціонування і розвитку державної системи урядового зв'язку, Національної системи конфіденційного зв'язку, формування та реалізації державної політики у сферах кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, криптографічного та технічного захисту інформації, телекомунікацій, користування радіочастотним ресурсом України, поштового зв'язку спеціального призначення, урядового фельд'єгерського зв'язку, а також інших завдань відповідно до закону.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику, разом з іншими органами сектору безпеки і оборони визначає пріоритетні напрями розвитку оборонно-промислового комплексу, забезпечує нормативно-правове регулювання у цій сфері, аналізує стан та тенденції розвитку оборонно-промислового комплексу України, розробляє та організовує виконання державних програм розвитку оборонно-промислового комплексу.

Щодо Національного агентства з питань запобігання корупції, яке створене відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», то вказаний орган працює за такими напрямками:

- аналізує ситуацію з корупцією в Україні та розробляє відповідну Антикорупційну стратегію та державну програму з її реалізації, а також координує виконання цих документів;
- виявляє корупційні норми у законодавстві та проектах актів;
- контролює дотриманням правил етичної поведінки, законодавства щодо запобігання конфлікту інтересів у діяльності публічних службовців;

- координує та надає методичну допомогу державним органам та органам місцевого самоврядування у виявленні та усуненні корупціогенних ризиків у їх діяльності, погоджує та контролює виконання антикорупційних програм у цих органах;

- контролює та перевіряє декларації публічних службовців, проводить моніторинг способу їх життя;

- стежить за дотриманням обмежень щодо фінансування політичних партій, законним та цільовим використанням партіями виділених з державного бюджету коштів, своєчасністю подання партіями відповідних звітів та достовірністю включених до них відомостей, розподіляє виділені з державного бюджету кошти на фінансування статутної діяльності політичних партій.

- співпрацює з викривачами корупції, надає їм правовий та інший захист [72].

У звіті за 2021 рік НАЗК оприлюднило такі результати своєї діяльності: упродовж року НАЗК проаналізувало 122 антикорупційні програми, видало 62 накази про їх погодження та 60 наказів про відмову в погодженні (непогодження) антикорупційної програми. У 2021 року розпочато 21 (із 21 запланованих) перевірок організації роботи із запобігання і виявлення корупції (План проведення перевірок НАЗК перевірок організації роботи із запобігання та виявлення корупції на 2021 рік, погоджений Головою НАЗК 03.03.2021). Станом на 31.12.2021 із них завершено 17 перевірок, 4 перевірки на стадії проведення. За період 2021 року проведено моніторинг 3950 проектів НПА, внесених на розгляд Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України. У 100 з них виявлено ознаки корупціогенних факторів. Щодо зазначених проектів НПА проведено антикорупційну експертизу, за результатами якої НАЗК підготовлено висновки, які направлено розробникам, Кабінету Міністрів України, профільним комітетам Верховної Ради України відповідно. На кінець звітного року було завершено перевірку 1076 декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого

самоврядування та виявлено недостовірні відомості на суму понад 1,2 млрд гривень [73].

Серед проблем, які виокремлюють науковці та експерти: НАЗК має досить широкий список повноважень, проте незбалансована система внутрішньої роботи і відсутність зовнішнього контролю призводять до того, що всі свої повноваження орган виконує досить повільно та неякісно. Прикладом такого виконання може слугувати розробка Антикорупційної стратегії, яка ще жодного разу не була затверджена. Перевірка декларацій є одним з повноважень НАЗК, кожен рік після звіту орган звинувачують у непрозорості перевірок, а також неефективності їх проведення, наприклад за 2021 рік було проведено аналіз всього лише 1076 декларацій, з них лише 12 матеріалів підготовлено про ознаки необґрунтованості активів та незаконного збагачення.

Проаналізувавши практику судового розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, за внесеними НАЗК протоколами, О. Дудоров та Р. Мовчан вказують на незадовільну результативність виконання НАЗК своїх функцій щодо забезпечення протидії вказаним правопорушенням. Серед причин повернення протоколів про адміністративні правопорушення, складених НАЗК на дооформлення, що стало підставою їхнього подальшого закриття варто виділити такі:

- недотримання уповноваженими особами НАЗК ст. 268 КУпАП щодо права на захист осіб, які притягаються до адміністративної відповідальності, що регламентується Порядком оформлення протоколів про адміністративні правопорушення, затвердженим Рішенням НАЗК від 09 червня 2016 р. № 5, який не відповідає вимогам Закону. Як засвідчила судова практика, недодержання вимог статей 254, 256 КУпАП у частині складання протоколу за відсутності правопорушника суттєво порушує порядок провадження у справах про адміністративні правопорушення, через що судами такі протоколи обґрунтовано повертаються до НАЗК для належного оформлення;
- порушення вимог ст. 276 КУпАП щодо визначення підсудності справ;

недотримання вимог ст. 256 КУпАП щодо зазначення суті правопорушення [74].

Наступний орган для аналізу – Національне антикорупційне бюро України, завданням якого є протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції. Тобто, по суті, НАБУ має боротися з експрезидентами, міністрами, народними депутатами, суддями, прокурорами, керівниками органів влади та місцевого самоврядування [75].

Слідчі НАБУ мають право відкривати провадження, вимагати відомості про майно, доходи, видатки осіб, безперешкодно входити до державних установ. Однак вже досить давно НАБУ не може домогтися дозволу здійснювати прослуховування високопосадовців [75].

Щодо ефективності роботи НАБУ варто почати з цифр, які опубліковані станом на 31.12.2021, зокрема у провадженні НАБУ перебуває 859 справ, вручено 379 повідомлень про підозру, 670 обвинувачених, 360 обвинувальних актів, 70 обвинувальних вироків. У цілому роботу НАБУ оцінюють набагато краще, ніж НАЗК. Найголовнішою проблемою, яка викликала занепокоєння у всіх експертів Європейського Союзу стало рішення 16 вересня Конституційний суд визнав неконституційними низку норм закону «Про Національне антикорупційне бюро». Цим самим Конституційний суд продемонстрував навмисне сповільнення євроінтеграції України та той факт, що ефективні антикорупційні органи зазнають утисків.

А. Юрченко зазначає, що інституційне становлення та формування нового спеціального антикорупційного правоохоронного органу – НАБУ, стало безпрецедентним і найпрозорішим випадком державного будівництва новітньої періоду незалежності України. І хоча інституційне оформлення правоохоронного органу є незавершеним на сьогоднішній день, НАБУ повною

мірою виконує реалізацію покладених законодавством функцій щодо попередження, розслідування та запобігання корупційних правопорушень, що демонструє стійкість ознак багатофункціональної моделі спеціалізованого органу. Водночас висловлюють думки, що НАБУ не виправдало сподівань українського суспільства. Колосальні витрати, які йдуть на забезпечення діяльності НАБУ, не є співмірними з коштами, котрі конфіскуються в ході проведення розслідувань детективами НАБУ. Наголошено на потребі змінити порядок формування конкурсного відбору на посаду Директора НАБУ та порядок його призначення на посаду [74].

Спеціальна антикорупційна прокуратура – це не окремий орган, а самостійний структурний підрозділ Генеральної прокуратури України. Він перейняв від ГПУ всі завдання щодо боротьби з корупцією. На САП покладені зобов'язання з нагляду за розслідуваннями НАБУ, а також підтримка державного обвинувачення та представництво інтересів українців і держави у судах щодо злочинів, пов'язаних з корупцією. До загальної структури САП входять центральний апарат і територіальні філії, які розташовуються в тих самих містах, де офіси має НАБУ [75].

О. Хорсуненко пропонував вивести САП із підпорядкування Генеральній прокуратурі України з метою створення автономної, незалежної системи антикорупційних органів та забезпечення досудового антикорупційного розслідування, прокурорського процесуального керівництва розслідуванням та судового антикорупційного розгляду з обов'язковим підтриманням публічного обвинувачення [76].

Державне бюро розслідувань розслідує справи, пов'язані з корупцією, але тільки ті, які не відносяться до компетенції НАБУ. Крім того, ДБР здійснює розслідування злочинів, пов'язаних із діяльністю злочинних організацій, вчинених правоохоронцями, а також особливо тяжких насильницьких злочинів, за які Кримінальним кодексом передбачено покарання у вигляді довічного позбавлення волі [75].

Натомість на практиці проблема «конкуренції компетенції» ДБР з суб'єктами антикорупційної діяльності все ж існує. Передусім це стосується підслідності НАБУ, на яку через недостатньо чітку законодавчу визначеність певною мірою накладається підслідність ДБР. Це зумовлено значним збігом суб'єктної та частково предметної підслідності цих двох органів досудового розслідування (частини 4 та 5 ст. 216 КПК). Нечіткі критерії розмежування такої підслідності створюють передумови для ситуацій, за яких слідчі ДБР здійснюють розслідування корупційних злочинів, які належать до підслідності НАБУ [74].

Отже, такі органи державної влади як Національне антикорупційне бюро України та Державне бюро розслідувань, а також інші підрозділи відповідних органів виконавчої гілки покликані попереджувати, розкривати та припиняти корупційні діяння державних службовців. Хоча й обидва органи мають схоже коло повноважень, проте, кожен із них має забезпечувати максимальний контроль за діяльністю вищих посадових осіб та сприяти більш ефективній діяльності органів виконавчої влади, викорінюючи такі негативні явища серед службовців як корупція та інші правопорушення у сфері господарської діяльності, які заважають розвиватися державі в економічному плані.

Говорячи про кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, то функції їх розкриття та припинення були покладені не лише на ДБР і НАБУ, а й на окремі підрозділи Національної поліції України, Служби безпеки України, а також на податкову міліцію Державної фіскальної служби, яку було ліквідовано та створено замість неї абсолютно новий орган – Бюро економічної безпеки.

Відповідно до законодавства України, Бюро економічної безпеки України – це центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави, в підслідність якого входитимуть усі кримінальні правопорушення в економічній сфері, які раніше входили в коло повноважень окремих підрозділів органів державної влади, згаданих вище [69]. Тобто, слід

розуміти, що цей орган зосередить у собі широке коло повноважень у вирішенні питань в економічній сфері. Інакше кажучи, він буде відігравати чи не найважливішу роль у боротьбі із негативними явищами всередині органів виконавчої влади, усунення яких відкриє нові можливості для економічного розвитку держави та забезпечення національної безпеки.

Натомість аналіз повноважень вищезазначеного органу дозволяє зробити висновок, що навіть таке їхнє широке коло, яке надав йому законодавець, не дозволяє повністю врахувати потреби ефективного забезпечення економічної безпеки держави. Через те варто погодитися з К.О. Кривошеєвим, який у своєму дисертаційному дослідженні, присвяченому діяльності єдиного правоохоронного органу, що забезпечує фінансову безпеку України, пропонує додатково віднести такі повноваження: брати участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері протидії економічній злочинності; здійснювати інформаційну взаємодію з усіма правоохоронними органами, органами державної влади та управління; розробляти і затверджувати методику розслідування, кримінального аналізу, аналізу ризиків економічних злочинів; брати участь у розробленні проєктів міжнародних договорів України у сфері запобігання та боротьби із кримінальними правопорушеннями, віднесеними до компетенції цього органу [77, с. 135-136]

У 2015 році було створено Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів – центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, та/або з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковано у кримінальному провадженні чи стягнуто за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими [78].

Незважаючи на значні повноваження і суспільні сподівання, покладені на вказане агентство, на сьогоднішній день недостатньо підстав для позитивної оцінки його діяльності. Інформація про суттєву кількість виявлених і стягнутих у дохід держави активів, одержаних від корупційних злочинів, відсутня, інші дії, на вчинення яких уповноважене АРМА, – малопомітні [74].

Аналізуючи роботу антикорупційної системи в Україні, складовою якої є правоохоронні органи, можна визначити більше проблем, ніж переваг. Проте той факт, що система має зазнати змін – є доведеним. Для того, аби якісніше задати вектори до реформування системи необхідно згадати, що у світі сформувалося дві основні моделі органів, які здійснюють заходи щодо запобігання та протидії корупції. Перша з них передбачає функціонування окремих структурних підрозділів по боротьбі з корупцією в системі правоохоронних органів (Норвегія, Бельгія, Іспанія, Хорватія тощо). Друга модель характеризується автономізацією таких інституцій, створенням багатоцільових агенцій по боротьбі з корупцією з повноваженнями правоохоронних органів (Гонконг, Сінгапур, Литва, Австралія та ін.) [79]. Україна пішла шляхом формування другої моделі системи антикорупційних органів. Наразі в нашій державі функціонує розгалужена система новостворених антикорупційних органів, які спеціалізуються на здійсненні заходів щодо запобігання корупції, виявлення, припинення та розслідування (документування) корупційних правопорушень, протидії корупції, судового розгляду справ про корупційні злочини, а також виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних злочинів. До цієї системи входять НАЗК, НАБУ, САП, АРМА, ВАКС. З певними застереженнями до цієї системи можна також віднести ДБР, до компетенції якого серед іншого віднесено розслідування певних категорій корупційних злочинів [74].

Перевагою шляху, який обрала Україна можна визначити вузьку спеціалізацію, тобто ефективніше буде працювати орган, який необтяжений іншими повноваженнями не суміжні з конкретною сферою. На практиці українська антикорупційна система зустрілась з проблемами як структурної

побудови органи та наділення ними повноваженнями (наприклад те, що повноваження накладаються), також органи мають відмінно комунікувати один з одним. Про ефективність спільної роботи свідчать підготовлені матеріали до суду НАБУ та САП. Проте, не варто забувати, що від неефективності одного органу може постраждати весь процес. Наприклад, сповільнена робота НАЗК, яка має багато проблемних питань і недовіра з боку громадськості через ігнорування певних декларантів, а також якість кадрів, які не виконують поставлені задачі.

Неодмінно, досвід США з побудови антикорупційної системи стає у нагоді для України, адже країна має не малі досягнення у цій сфері. Тому ми вважаємо за потрібне у своєму дослідженні навести приклад досвіду США у протидії корупції. Перш за все, з метою стимулювання працівників державного апарату виявляти факти корупції в організаціях, де вони працюють, і повідомляти про них компетентним особам у США був прийнятий Акт про захист інформаторів.

З метою запобігання і протидії корупції в США також створили комітети Сенату і Палати представників Конгресу США, Комітет етики при уряді, а головним координаційним відомством із боротьби з корупцією є Міністерство юстиції. Це відомство поєднує функції міністерства внутрішніх справ, юстиції і прокуратури. Також боротьбою з корупцією займаються близько 700 агентів ФБР по всій країні. Що стосується розслідування фактів корупції у державному апараті штату і на місцевому рівні, то цим займаються органи поліції штату і генеральний аторней штату. Вони не підкоряються федеральним органам поліції і звинувачення, хоча можуть із ними співпрацювати [80].

Поверхневий аналіз побудови системи США доводить те, що антикорупційний механізм країни сконцентрований не на утворенні нових органів та надані ним нових повноважень, щоб вже боротись з правопорушенням, а дії спрямовані на профілактиці скоєння кримінальних правопорушень. Тобто норми законодавства регулюють діяльність держаних

службовців таким чином, щоб найменший корупційний прояв не був допущений. Цей досвід неодмінно є дуже корисним для України з огляду на те, що вся діяльність вітчизняної системи спрямована на розкриття корупційних правопорушень, а не на їх попередження.

Аналізуючи вищевикладене, можна констатувати те, що антикорупційна система України побудована, як розгалужена система органів, що наділена окремими функціями. Проте у випадках, коли декілька органів об'єднуються, результат стає швидшим і помітнішим. Недостатній рівень комунікативних зв'язків між органами призводить до сповільнення процесу розкриття корупційних злочинів, що і є першою проблемою. Другим недоліком системи є те, що всі дії спрямовані саме на розкриття вже скоєних злочинів, а не на їх профілактику. По-третє, неякісний підбір кадрів та непрозора діяльність призвів до того, що НАЗК функціонує неефективно і діяльність залишає більше питань, ніж позитивних висновків. Той факт, що судова система та уряд упереджено ставиться до НАБУ призвів до глобального занепокоєння експертів до готовності України стати членом Європейського Союзу. Той факт, що не зважаючи на неоднаразові прохання обрати керівника САП від міжнародної спільноти, керівник все ще не обраний через ігнорування членів комітету голосування – підсилює недовіру до України. Фінансування органів, які не мають ніяких вагомих для країни результатів (наприклад, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів) свідчить про те, що їх потрібно або приєднати до ефективних інституцій або ліквідувати. Антикорупційна система, складовою якою є правоохоронні органи, має працювати ефективно, у єдності та налагоджено, щоб бути єдиним механізмом, який забезпечує прозорість функціонування держави на всіх рівнях, уникаючи дублювання повноважень органів між собою.

Разом з цим, найбільш серйозними причинами економічного занепаду держави, поряд з дублюванням повноважень, є безпосередньо внутрішні недоліки виконання повноважень органами виконавчої влади, а також

систематичне зловживання службовим становищем серед працівників відповідних органів. Такі явища як корупція та інші правопорушення у сфері господарської діяльності тягнуть економічне становище держави та підривають її авторитет на міжнародній арені. Тому, значну роль у цьому питанні покладають на правоохоронні органи. Від ефективності цих органів певною мірою буде залежати економічне становище України, і як наслідок розвиток нації. Ми переконані, що без належного та добросовісного виконання повноважень органів виконавчої влади, подолання низки інших проблем у сфері економічної безпеки України є неможливим.

ВИСНОВКИ

Наявність економічного суверенітету держави є запорукою її функціонування як незалежної та економічно могутньої держави. Забезпечення економічного суверенітету об'єктивується в наявності державної системи уповноважених органів, які забезпечують її функціонування через створення і підтримання економічної безпеки держави. Як показує практика функціонування розвинених держав, економічна безпека є однією з важливих складових елементів національної безпеки. Саме вона відображає причинно-наслідковий зв'язок між економічною міцністю держави, її військово-економічним потенціалом та національною безпекою. Економічна безпека є досить складним явищем, що породжує велику кількість спорів з приводу її визначення, сутності та складових. Разом з тим, у сучасних умовах України, як державі, що знаходиться у стіні відбиття військового вторгнення росії має докласти значні зусилля для формування системи правоохоронних органів, що здатні будуть забезпечити її економічну безпеку зокрема та національні інтересів загалом. При цьому діяльність держави у сфері економічної безпеки об'єктивується через функціонування системи державних органів, зокрема правоохоронних, до компетенції яких належать повноваження на здійснення діяльності, направленої на забезпечення економічної безпеки.

Виходячи з вказаної мети дослідження та виконання 1 етапу науково-дослідної роботи були виконані поставлені на цьому етапі завдання та отримано наступні результати:

1. Проаналізовано понятійно-теоретичний апарат базових категорій дослідження, зокрема «правоохоронна діяльність», «правоохоронний орган», «національна безпека», «економічна безпека». Класифіковано юридичну базу, що закладає фундаментальні правові основи правоохоронної діяльності в Україні, які у сукупності складають юридичний базис правоохоронної

діяльності в Україні та визначають її правову природу. Виокремлено сутнісні ознаки правоохоронної діяльності та її види.

2. Розглянуто систему суб'єктів забезпечення національної безпеки України, включаючи нормативне забезпечення галузі. Встановлено систему державних органів у сфері забезпечення економічної безпеки, спираючись на їх компетенцію. Охарактеризовано правоохоронну діяльність судових органів, у тому числі й судові органи конституційної юрисдикції. Наведено перелік органів, які створюють систему антикорупційних органів в Україні, та забезпечують економічну безпеку, адже остання тісно пов'язана з корупцією. Виокремлено перелік основних правоохоронних органів, які є суб'єктами забезпечення національних інтересів держави.

3. Проаналізовано загальний і галузевий правовий статус державного органу. Вивчено поняття адміністративно-правового статусу. Виокремлено основні складові вказаного статусу, які є важливими з точки зору характеристики місця та ролі певного правоохоронного органу у системі забезпечення національної безпеки держави. Визначено основні ознаки правоохоронних органів. Проаналізовано правовий статус Бюро економічної безпеки України як новоствореного правоохоронного органу. Акцентовано увагу на проблемних питаннях діяльності Бюро економічної безпеки України.

4. Розглянуто повноваження органів сектору безпеки і оборони, виходячи з положень Закону України «Про національну безпеку України». Проаналізовано результати діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення економічної безпеки в контексті ефективності реалізації їх повноважень. Встановлено проблеми окремих правоохоронних органів під час виконання їх повноважень, основними серед яких є проблеми «конкуренції компетенції» та дублювання повноважень. Здійснено аналіз зарубіжного досвіду діяльності правоохоронних структур, діяльність яких пов'язана із забезпеченням економічної безпеки.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ:

1. Балтабаев С. А. Понятия «Правоохранительная функция», «Правоохранительная деятельность», «Правоохранительный орган» и их соотношение. Проблемы современной науки и образования. № 3. 2016. С. 128–132.
2. Степаненко Ю. В. Правоохранительная деятельность: эволюция теоретических взглядов. Современный юрист. 2013. № 3. С. 60–87.
3. Ковалів М. В. та інші. Судові та правоохоронні органи: навчальний посібник / М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Ю. С. Назар, М. Т. Гаврильців, Г. Ю. Лук'янова, А. І. Годяк, М. М. Бліхар. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 388 с.
4. Конституція України: Конституція від 28.06.1996 року. № 254к/96-ВР.
Дата оновлення: 01.01.2020. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Сокурянская Л. Г. Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода: [монография]. Харьков: Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина, 2006. 576 с.
6. Фаріна Я. О. Суб'єкт і суб'єктність як соціальні феномени: наукові інтерпретації. Наукові праці: науково-методичний журнал [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Серія: Соціологія. 2012. Т. 184, Вип. 172. С. 42–46.
7. Діяльність. Словник української мови: Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/dijaljnistj>.
8. Мельник К.Ю. Ротація кадрів правоохоронних органів. Право і безпека. № 2. 2010. С. 154-157.
9. Тюріна О. В. Сучасні системи судових і правоохоронних органів (порівняльно-правова характеристика): навч. Посіб. Київ. нац. ун-т внутр. справ. Кив: Скіф, 2008. 96 с.

10. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 року. № 3781-ХІІ. Дата оновлення: 24.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12/ed20211124#n16>.

11. Гірич В.М. До проблеми визначення базових понять у контексті реформування правоохоронних органів. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. 13 травня 2013 р. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/do-problemiviznachennya-bazovikh-ponyat-u-kontekstireformuvannya>.

12. Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.04.2006 року. № 550. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/550-2006-%D0%BF/ed20211124#Text>.

13. Барандич С. Правозастосування в сучасному вимірі юридичної науки. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2014. № 4. С.1-7.

14. Кучук А. М. Теоретико-правові засади правоохоронної діяльності в Україні: автореф. дис. на здоб. наук. ступ канд. юрид. наук за спеціал. 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2007. 22 с.

15. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ: Абрис, 2002. VI, 742 с.

16. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.

17. Діяльність. Словник української мови: Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/dijaljnistj>.

18. «Law enforcement». Cambridge Advanced Learner's Dictionary. Cambridge University Press 2022. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C/%D0>

%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D1%81
%D0%BA%D0%B8%D0%B9/law-enforcement.

19. Осадчий В. «Правоохоронна діяльність». Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. І. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ: «Ін Юре», 2003. Т. 1. С. 826–827.

20. «Правоохоронна діяльність». Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. URL: https://leksika.com.ua/10780813/legal/pravoohoronna_diyalnist.

21. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 року. № 2136-VIII. Дата оновлення: 11.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>.

22. Куліш А. М. Щодо визначення поняття «правоохоронні органи». Право і безпека. № 4'5. 2005. С. 90–93.

23. Бурбика М. М. Судові та правоохоронні органи (у схемах і таблицях): навчальний посібник / М. М. Бурбика, М. С. Уткіна. Суми: Сумський державний університет, 2016. 123 с.

24. Education Sector Security Services. GardaWorld. URL: <https://www.garda.com/security-services-sectors/education-sector-securityservices>.

25. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: підруч. / О. С. Захарова, В. Я. Карабань, В. С. Ковальський (кер. авт. кол.) та ін.; відп. ред. В. Т. Маляренко. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 376 с.

26. Шай Р. Я. Правоохоронна функція правової держави: теоретикопрактичні аспекти: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук: спеціал. 12.00.01 – теорія держави та права; історія політичних і правових учень; Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів, 2012. 18 с.

27. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2011. 520 с. 29.

28. Дубінчак В. М. Правоохоронна діяльність: сутність, суб'єкти, засоби забезпечення (теоретико-правовий аспект): дисерт. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права;

історія політичних і правових учень; Київ. націон. універ. внутр. справ. Київ, 2010. 424 с.

29. Фатхутдінов В. Г. Правоохоронна діяльність: природа та гуманістичний вимір: монографія. Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2008. 197 с.

30. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: підруч. / О. С. Захарова, В. Я. Карабань, В. С. Ковальський (кер. авт. кол.) та ін.; відп. ред. В. Т. Маляренко. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 376 с.

31. Соколенко О. Напрямки правоохоронної діяльності: особливості теоретичного розуміння. Вісник Київ. націон. універ. імені Т. Шевченка. Сер. Юрид. науки. 2012. Вип. 93. С. 69–72.

32. Дубінчак В. М. Правоохоронна діяльність: сутність, суб'єкти, засоби забезпечення (теоретико-правовий аспект): дисерт. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень; Київ. націон. універ. внутр. справ. Київ, 2010. 424 с.

33. Судебные и правоохранительные органы Украины: учебник / за ред. А.М. Бандурки. Харьков, 1999. 350 с.

34. Тацій В. Визначення поняття та системи правоохоронних органів у концепції змін до Конституції України (концептуальні підходи). Право України. 2012. № 11–12. С. 233–240.

35. Тацій В. Поняття та система правоохоронних органів: у контексті системних змін до Конституції України. Загальні проблеми правової науки. № 4. 2012. С. 3–17.

36. Білас А. І. Правоохоронна діяльність країн ЄС: порівняльно-правове дослідження: дисертація ... кандидата юридичних наук: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень; Міністерство внутрішніх справ України, Національна академія внутрішніх справ. Львів, 2016. 227 с.

37. Гриценко В. Г. Поняття правоохоронної діяльності. Митна справа. 2014. № 6 (2.2). С. 422–427.
38. Хамула П.І. Правоохоронні органи в системі державної влади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2016. 235 с.
39. Фаріон-Мельник А., Яремко О.. Правоохоронні органи: питання термінології системи. Актуальні проблеми правознавства. 2020. №2. С. 65-70.
40. Загуменна Ю.О. Правоохоронні органи: поняття, ознаки, функції, особливості діяльності. Право і безпека. 2010. № 3. С. 145-150.
41. Єрмолаєва-Задорожня С.В. Кримінологічна характеристика перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів та його запобігання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: 2019. 217 с.
42. Пилипчук В.Г. Пріоритети розвитку правової науки в галузі національної безпеки. Вісник Національної академії наук України. 2009. № 5. С 30-35.
43. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241.
44. Доронін І.М. Національна безпека України в інформаційну епоху: теоретико-правове дослідження. 12.00.01. дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2020. 539 с.
45. Экономическая безопасность: учеб. / под общ. Ред. Л.П. Гончаренко, Ф.В. Акулина. М.: Юрайт, 2015. 478 с.
46. Скорик О.В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 6(3). С. 40.
47. Сундук А.М. Економічна безпека України в регіональному вимірі: автореф. дисс. ... канд. екон. наук: 08.10.01. Київ, 2006. С. 5-6.
48. Богомолов В.А. Экономическая безопасность: учебное пособие. М.: ЮНИТИ, 2005. 295 с.

49. Резнік О.М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України: дисертація ... д-ра юрид. наук, спец.: 12.00.07. Суми: СумДУ, 2019. 509 с.

50. Бостан С.К. Форма правління сучасної держави: проблеми історії, теорії, практики: монографія. Запоріжжя: Юрид. ін-т, 2005. 540 с.

51. Субота С.І. Аксіологічні засади правоохоронної діяльності в умовах розвитку громадянського суспільства. Юридичний науковий електронний журнал, № 1. 2020. С. 35–38.

52. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII: станом на 11 квіт. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>.

53. Різник С. В. Конституційність нормативних актів: сутність, методологія оцінювання та система забезпечення в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.02. Львівський національний університет імені Івана Франка МОН України; Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Київ, 2021. 488 с.

54. Мосейко А.Г. Досвід Сполучених Штатів Америки щодо публічного адміністрування у сфері національної безпеки. Право і суспільство. 2019. № 4. С. 23-29.

55. Пелих А.О. Концепції застосування військової сили в системі державної політики національної безпеки США. Державне управління: теорія та практика. 2013. № 2. С. 62–68.

56. Шевченко М.М. Система забезпечення національної безпеки адаптивного і креативного типів: порівняльний аналіз. Державне управління. 2015. № 16. С. 125-130.

57. Велитченко Л. К. Суб'єкт і його атрибутивні категорії. Наука і освіта: наук.-практ. журнал. 2008. № 4-5. С. 69-73.

58. Шестаков С. В. Адміністративноправовий статус працівника міліції: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.07. Харків, 2003. 205 с.

59. Гусар О. А. Адміністративно-правовий статус персоналу державного управління. Адміністративне право і процес. 2013. № 2. С. 116–123.
60. Ключко А.М. Особливості системи органів внутрішніх справ та її складових елементів. Право і безпека. 2011. № 5 (42). С. 62-67.
61. Стеценко С. Виконавча влада та роль Конституції України в організації її діяльності. Юридична наука і практика. 2011. № 2. С. 67–72.
62. Денисюк С. Ф. Громадський контроль за правоохоронною діяльністю в Україні: адміністративно-правові засади: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07. К, 2010. 393 с.
63. Волуйко О., Дручек Д. Поняття правоохоронної діяльності та правоохоронних органів у світлі Концепції національної безпеки України. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 1. С. 95–100.
64. Кучук А.М. Теоретико-правові засади правоохоронної діяльності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Київ, 2006. 22 с.
65. Ковальська В. В. Міліція в системі правоохоронних органів держави (адміністративно-правові аспекти): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2009. 37 с.
66. Музичук О. М. Сучасний стан теоретичної розробки та законодавчого визначення поняття правоохоронних органів та їх переліку. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ, 2009. №44. – С. 12–21.
67. Загуменна Ю. Правоохоронні органи: поняття, ознаки, функції, особливості діяльності. Право і безпека. 2010. Вип. 3 (35). С. 145-150.
68. Бородін Д. І. Правоохоронні органи України: поняття та функції. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право, 2015. № 2. С. 47-51.
69. Про Бюро економічної безпеки України. Закон України від 28.01.2021 р. № 1150-IX. Відомості Верховної Ради України. 2021. № 23. ст.197.

70. Піхоцька М. Р. Бюро економічної безпеки як новітній суб'єкт державного фінансового контролю. Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування. 2021. Вип. 7. С. 117–125.

71. Іваницький С. О. Удосконалення правового статусу Бюро економічної безпеки України. Законодавче забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України: [Текст]: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків–Київ, 17 трав. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Харків–Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. 212 с.

72. Офіційний сайт НАЗК. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/pro-nazk/>.

73. Звіт про діяльність НАЗК за 2021 рік. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/04/Zvit-pro-diyalnist-NAZK-za-2021-rik.pdf>.

74. Трепак В,М. Теоретико-правові проблеми запобігання та протидії корупції в Україні. URL: <http://idpnan.org.ua/files/2020/trepak-v.m.-teoretiko-prikladni-problemi-zapobigannya-ta-protidiyi-koruptsiyi-v-ukrayini.pdf>.

75. Ржеутська Л. Які органи в Україні борються з корупцією? <https://www.dw.com/uk/які-органи-в-україні-борються-з-корупцією/a-50560784>.

76. Хорсуненко О. В. Прокуратура України та країн-членів Європейського Союзу: порівняльне дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Одеса, 2019. 221 с.

77. Кривошеєв К. О. Адміністративно-правові засади діяльності єдиного правоохоронного органу, що забезпечує фінансову безпеку України: дис. ... д-ра філософії: 081. Право. Суми, 2021. 233 с.

78. Закон «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів».

79. Довжич Є. В. Правові основи діяльності детектива Національного антикорупційного бюро України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2019. 20 с.

80. Степашко О.В. Основні вектори антикорупційної політики в США.

<https://ufpa.org.ua/blog/2331>.